

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

A. Luiga, J. Lõo, R. Rägo, M. Taevere, O. Tief.

Sisu:

Distsiplinaarkaristused — A. Mahoni. — V. Õigusteadlaste-päev. Pärimisõigus tsiviilseadustiku eelkava järele — M. Pung. — Vajalikest kuludest, mis teinud õigusega valdaja — Alfred Brandt. — Riigikohtu tegelus. Kohtute 1925. a. arvustik. — Riigikohtu otsused 1925. a. lk. 81—104.

Distsiplinaarkaristused.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 9. tõttu ei tohi meil kedagi tema teo eest karistada, ilma et see tegu oleks karistusvääriks tunnistatud seadusega, mis enne selle teo kordasaatmist maksma hakanud.

Inimlikku tegu, mis seadusega on karistuse ähvardusel keelatud, nimetatakse süüsteoks (kuriteod, vääртеod ja üleastumised).

Süstegude hulgast tuleb eraldada teenistusalased süüsteod; need on need süüsteod, mida võivad riigi või omavalitsuse teenijad ainult oma teenistuse alal korda saata.

Nuhtluseseadus tunneb teenistusalaste süüstegude eest üldkaristuste (surmanuhtlus, sunnitöö, vangirood, kindlus, türm, arest ja rahatrahv) kõrval ka järgmisi erikaristusi (vaata § 65): 1) teenistusest kõrvaldamine, 2) teenistuskohalt väljamõistmine, 3) väljateenitud aja kärpimine, 4) teenistuskohalt tagandamine, 5) alama teenistuskohale paigutamine, 6) pehmem või valjum noomitus ühes teenistus-

kirja kandmisega, 7) palga äravõtmine teatava aja cest, 8) pehmem või valjum noomitus ilma teenistuskirja kandmiseta ja 9) pehmem või valjum märkus.

Nende erikaristuste tagajärjed on ettenähtud N. S. § 66—69.

N. S. § 69. märkuse ja Kr. Kp. S. § 1066. põhjal kuulub: p. 8. ja 9. ettenähtud karistuste määramine — vahendita ülemuse võimupiiri, p. 4., 5. ja 7. ettenähtute määramine — ametissenimetaja ülemuse võimupiiri, kõikide muude karistuste määramine — kohtu võimupiiri.

Mõistagi et ametissenimetaja ülemus võib määrata ka p. 8. ja 9. ettenähtud karistuse ja kohus — kõiki karistusi.

Nuhtluseseaduses teenistusalaste süüstegude paragrahve vaadeldes leiame, et peaaegu kõikides neis on ettenähtud mitu karistust väljavalimiseks, kusjuures sagedasti ei ole võimupiiridest kinni peetud. Niihästi vene Senat kui ka meie Riigikohtus (vaata admin. toim. 1060 II — 1925. a.)

on seletanud, et kui mõne süüsteo eest ettenähtud karistuste hulgast ka üks ainuke kuulub kohtu võimupiiri, siis kuulub see süüstegu ainult kohtulikule karistamisele.

Eraldades neid liike leiame, et teenistusalased süüsteod, mille eest karistamine allub ülemuse võimule, leiduvad järgmistes Nuhtluseseaduse paragrahvides resp. nende osades: § 336 (I lõige); § 357; § 383 (I lõige); § 390 (I lõike I ja II kord ja II lõige); § 391; § 397; § 398 (I kord); § 401 (III lõige); § 403 (juhtumustel kui sunniti korda saatma mõnda loendatavais paragrahvides resp. nende osades ettenähtud süüstegu); § 409 (I lõige); § 410 (I lõige); § 412 (I lõike I, II ja III kord ja III lõige); § 413; § 414 (I lõike I ja II kord ja II lõige); § 415; § 416 punktid: 1, 2, 3, 4 (I kord), 7 (I lõike I ja II kord ja II lõike I ja II kord), 8 ja 10 (I lõige, vastavalt kordadel ka II lõige); § 419 (I lõike I kord); § 441 (II lõike I kord); § 449 (I kord); § 450 (I ja III kord); § 451 (I lõige); § 470 (I ja III kord); § 471 (I kord); § 474 (I ja III kord); § 476 (I lõike I kord); § 553; § 825; § 1054; § 1090; § 1091; § 1093 (I kord); § 1095 (II kord); § 1096; § 1104 (I lõige); § 1105 (II lõike I ja II kord ja III lõige); § 1106 (nagu 1105); § 1110 (I lõige); § 1115 (I lõike I ja II kord ja II lõige); § 1117; § 1118 (I lõike I kord); § 1119 (II kord); § 1125; § 1127 (II lõige); § 1131; § 1132 (I lõige ja II lõike II kord); § 1133 (II lõike II kord ja III lõike II kord); § 1134; § 1136 (II lõige); § 1138; § 1179; § 1301 (I lõige); § 1333 (I lõige); § 1443 (I lõike III kord) jne.

Ülemusele antud võimu — süüstegusid karistada — nimetatakse distsiplinaarvõimuks; eespool ülesloetud teenistusalased süüsteod loetakse sellepärast distsiplinaar-süüstegudeks.

Kr. Kp. S. § 1066. p. 2. ja N. S. § 69. märkuse järele on antud ülemuse võimupiiri muu seas ka aresti määramine kuni

7 päevani; nii kerge arest tuleb ette vist ainult kolmel juhtumusel (§ 393, § 1054 ja 1138); esimene neist süüstegudest kuulub kohtu võimupiiri, teine on välja surnud; kolmas on postiametkonna eriala; sellepärast tuleb järeldada, et meil ei või distsiplinaarvõim peaaegu sugugi arestikaristust määrata.

Alamale teenistuskohale paigutamise karistust tuleb ette vist ainult kahel juhtumusel (§ 410, II lõige ja § 1138); esimene süüstegu kuulub kohtu võimupiiri, teine on posti eriala, ja kuna tegelikult kohus ei saa väljaspool oma ametkonda kedagi ümber paigutada, siis seda karistust peaaegu ei saagi määrata, peale kohuasutiste.

N. S. § 416. p. 3. näeb ette ühe omapärase karistuse — valvekorrale määramise väljaspool järjekorda — mida § 65 ei tunne; selle karistuse iseloomu tõttu tuleb oletada, et tema määramine kuulub ülemuse võimupiiri.

Järjekult oleksid siis N. S. järele need karistused, mida ülemus oma distsiplinaarvõimuga võib peale panna, järgmised: märkus, noomitus ilma teenistuskirja kandmiseta, valvekorrale määramine väljaspool järjekorda, palgast ilma jätmise teatava aja eest ja teenistuskohalt tagandamine, kuna alamale teenistuskohale paigutamine ja arest käsitatavad on peale selle veel postiametkonnas, viimane ka politseis N. S. § 1054. ettenähtud juhtumusel.

Meie ajal on maksma pandud kaks seadusandlikku novelli, nimelt distsiplinaarkaristuse kohta välispolitseis (R. T. nr. 139/140 — 1920); ja kaitsepolitseis (R. T. nr. 143/144 — 1920); mõlemad novellid kordavad üldjoontes N. S. eeskirju alljärgnevate eranditega: välispolitseis — 1) distsiplinaarvõim on ära võetud mitmelt vahendita ülemuselt, näiteks politseikomissarilt jne.; 2) on võetud või-

malus karistada palga äravõtmisega; 3) valvekorrade määrämist väljaspool järjekorda on piiratud 7 päevaga; 4) aresti määrämise õigust on kõikide suhtes, peale siseministri, vähendatud 5 päevani; 5) on ellu kutsutud uus karistus „laitus“, mida aga N. S. ei tunne; 6) on antud armuandmis-õigus vahendita ülemusele; viimase uuenduse kohta tuleb tähendada, et distsiplinaarkorras seadusepärast määratud karistus on sama kindel, nagu seadusejõusse astunud kohtuotsusega määratud karistus, ja karistaja ise ei saa seal enam midagi muuta; armuandmis-õigust ei saa aga Põhiseaduse § 60. p. 8. tõttu kellelgi muul peale Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse olla; teiseks ei ole see uuendus sisemises kooskõlas kogu novelliga, sest näiteks kordnikule võivad distsiplinaarkaristust määrata ainult prefekt ja kõrgemad võimud, kuid samu karistusi võib tähistada otsekohene ülemus, näiteks konstaabel ja komissar; kaitsepolitseis — 1) samuti on võetud distsiplinaarvõim mitmelt vahendita ülemuselt; 2) on antud ülemuse võimupiiri määrata välja noomitust ühes teenistuskirja kandmisega; 3) vahiteenistust väljaspool järjekorda on piiratud 5 korraga; 4) agentide suhtes on vähendatud karistuste amplituudi; seega on nad asetatud paremasse tingimusesse kui muud ametnikud; 5) arestikaristuse määrämise õigust on tunduvalt kitsendatud; 6) on antud armuandmis-õigus vahendita ülemusele samade defektidega kui välispolitseiski.

Nendest mõlematest novellidest on niiviisi aru saadud, et nendega on ülemusele õigus antud oma äranägemise järele distsiplinaarkaristusi valida, rippumata sellest, missuguse karistuse ette näeb Nuhtl. Seaduse vastav paragrahv; nimelt ütleb kummagi novelli esimene paragrahv „üleastumiste eest ametikohuste täitmisel, mille eest seaduses krimaalkaristust ei ole ette nähtud...“, teiste sõnadega — üle-

astumiste eest ametikohuste täitmisel, mille eest on ette nähtud ainult distsiplinaarkaristused, karistatakse... distsiplinaar-teel alljärgnevatte karistustega. Säärasel kujul ei paku need paragrahvid midagi uut, nad räägivad iseenesestmõistetavaid asju; kuid sellest kõigest välja lugeda, et ülemusele on antud vabadus valida karistusi oma äranägemise järele — näiteks üleastumise eest, mis N. S. järele on sanktsioneeritud ainult märkusega, määrata ka teenistusest lahtilaskmist, see on liiga riskantne hüpe; igatahes on säherduse volituse juures võimalik tõsiselt kahelda ja põhimõtteliselt tuleb kahtlused süütegude asjus lahendada süüaluse kasuks.

Kui kõnesolevate novellide esimestes paragrahvides mainitud mõistet „kriminaalkaristus“ tõlgendada laiemalt ja selle all arvata kõiki neid karistusi, mis N. S. järele üldse teenistusalaste süütegude eest määratavad on, siis tõuseb küsimus, missugustest „üleastumistest ametikohuste täitmisel“ neis novellides siis jutt võib olla. Kriminaalseadustikkude väljaandmisel on seaduseandja ikka tarvitanud oskussõna „üleastumine“ (süütegu) nende tegude jaoks, mis keelatud on karistuse ähvardusel, teise sõnaga — mis on ette nähtud N. S., U. N. S., Rhk. Tr. S. jne.

Järjekult ei ole, kui terminoloogiast täpsalt kinni pidada, olemaski üleastumisi, mille eest ei ole ette nähtud kriminaalkaristust, teise sõnaga — neid tegusid ei saa tunnistada üleastumiseks. Mõeldav on siiski, et on olemas teenistuse alal niisugused eksimised, mida ei ole suudetud kriminaalseadustes ette näha, kuid kuna karistusnormid on välja kujunenud aastasadade kestel tegeliku elu väärtustest ja kõik enam-vähem tõsisemad eksimused teenistuse alal on juba karistuse ähvardusel ära keelatud, siis võiksid kõnesolevate novellide esemena kõne alla tulla ainult tähtsusetu eksimused, mida seadu-

seandja ei ole tarvilikuks pidanud nor-meerida.

Raske on ütelda, kas leitakse üldse palju, mida näiteks ei saa N. S. paragrahvide järele kvalifitseerida, sest selles seaduses on olemas mitmed normid (vt. § 410, § 416 p. 3, § 434, § 459, § 469, § 484, § 504 jne.), mis enestesse väga palju eksi-musi mahutavad; igatahes tuleb aga sil-mas pidada meie Põhiseaduse § 9. ees-kirja, mis keelab karistada teo eest, mis ei ole seadusega karistuse ähvardusel keelatud.

Kõike seda arvesse võttes peab arva-misele jõudma, et kahest kõnesolevast novellist ei ole tegelikult kuigi palju kasu distsiplinaarvõimu laiendamise suunas; igatahes tuleb hoiduda nende kahe sea-duse põhjal ametnike karistamast niisu-guse ametialase süüsteo eest, mis on karistatav N. S. järele.

Samale seisukohale tuleb asuda vangimajade inspektori ja vangimajade kuraatorite distsiplinaarvõimu kohta (R. T. nr. 5 — 1919, sead. nr. 12 § 15 ja 19); muu seas näib, nagu oleks selle seadu-dusega uuesti ellu kutsutud kohtu alla andmise või mitteandmise õigus, mis kaotati 1917. a. 11. IV. seadusega (sobr. uzak. peat. 492), kuid lähemal vaatlemisel tuleb arvata, et siin seda siiski ei ole tehtud, sest sõna „tarbekorral“ (§ 19) võib mõista kui seaduse eeskirjadest, mitte aga kõr-valistest kaalutlemistest olenevat tarvet.

Eriline distsiplinaarkaristamise kord on aga, nagu teada, kohtuametkonnas, kus on järgmised omapärasused: 1) karistada võidakse mitte ainult N. S. ettenähtud distsiplinaar-süüstegude eest, vaid ka neil juhtumustel, kus K. A. S., Kr. Kp. S. ja Ts. Kp. S. järele on kästud distsip-linaarvastutusele võtta (K. A. S. § 263);

see viimane laiendus ei paista olevat tera-vas vastolus Põhiseaduse § 9. keeluga, kuna nende üksikute juhtumuste lähemal vaatlemisel (näiteks K. A. S. § 326) sel-gub, et ikkagi on antud udune süüsteo kva-lifikatsioon; 2) kohtunikude ja prokurö-ride suhtes on kitsendatud distsiplinaar-karistuste valimise amplituudi (K. A. S. § 264 ja § 266); 3) raskemate karistuste määramine on antud kollegiaalse organi võimupiiri.

Sootuks omapärane on distsiplinaar-karistamise kord kaitseväes (R. T. nr 165/166 — 1925. a.), kus on võimaldatud tea-tavail tingimusil igathte § 5. loendatud karistust määrata § 1. ettenähtud väär-nähtuste eest; see kord muidugi ei ole kooskõlas Põhiseaduse § 9. keeluga, kuid ta on siiski sallitav, kuna seal antud kva-lifikatsioon vähemad üleastumised ülemuse korralduste, teenistuse-eeskirjade või üldi-se sõjaväelise korra vastu on siiski enam-vähem reaalne; on ju kaitseväes kord väga üksikasjalikult reglementeeritud.

Üldine kõikide ametkondade jaoks on Üldise Arvepidam. Sead. § 368–394 ja Rügikontrolli Sead. § 12 (R. T. nr. 9 ja nr. 71 — 1919) ettenähtud distsiplinaar-võim.

See oleks nüüd peajoontes kõik, mida praegu maksvad seadused distsiplinaar-karistamise asjus meile käsitlemiseks anna-vad, kuid peab tunnistama, et seda ei ole sugugi mitte vähe.

Meil on küll kuulda olnud kaebusi, et ülemusel ei olevat mingisugust võimu alistuvate ametnikkude karistamiseks dist-siplinaarkorras, ja soovitatakse uuesti maksuma panna Vene kolmandat punkti; kuid enamasti ikka selgub, et kaebajad ise oma võimu hästi ei tunne või ei oska seda käsitleda.

A. Mahoni.

V Õigusteadlaste-päev, Tartus, 8. ja 9. aprillil 1926. a.

Järgneb M. Pungi referaat:

Pärimisõigus tsiviilseadustiku eelkava järele¹⁾.

Meie tsiviilseaduste väljatöötamiseks valitud komisjon on, nagu trükkis ilmunud pärimisseaduse eelkava eessõnast näha, muu seas põhimõtteks võtnud, et „uue seadustiku aluseks olgu Balti Eraseadus“. Kõige pealt tuleb küsida, mida on komisjon nimetusega „alus“ ütelda tahtnud. Kui eelkava teksti vaadelda, siis võib küll tõendada, et Balti Eraseadus on eelkava aluseks, sest eelkava paragrahvidest on kõige vähemalt kaks kolmandikku tõlked Balti Eraseadusest, kuna muu osa on peaaesjalikult Saksa tsiviilkoodeksist võetud, mõningad paragrahvid Helveetsia koodeksist ning Vene seaduse eelnõust ja uusi, enamalt jaolt formaalse tähtsusega, on ainult väike arv juurde lisatud. Mis puutub aga pärimisõiguse sisusse, siis võib vaevalt tõendada, et sellest külljest Balti Eraseadus eelkava aluseks oleks. Sisuliselt on eelkavas nii suured muudatused meie pärimisõiguses ette võetud — kas paremuse või pahemuse poole, see jäägu praegu otsustamata, — et siin pärimisõiguse täielisest ümberkorraldamisest juttu võib olla. Olgu siin ainult tähtsamad muudatused nimetatud. Praegune mitmekesine pärimise järjekord seisuste järele on ära kaotatud — kooskõlas meie Põhiseadusega; niisamuti on ära kaotatud mitmekesisus päritavate varanduste iseloomus, millest tingitud mitmesugune pärimisviis. Edasi, ära on muudetud üleelanud abikaasa tarvitamisõigus päritud varanduse kohta, mille asemel üleelanud abikaasa teatava kindla osa pärandusest peab saama (eelkava § 29). Muudetud on ka pärimise järjekord üleüldse, sest rooma klassisüsteemi asemele on võetud germaani parenteelsüsteem ja pärimisõigus on piiratud neljanda järjekorraga

(vanavanemate vanemad ja nende alanejad), kuna praegu on veresugulaste pärimisõigus piiramata. Eestimaale ja Liivimaale tundmata sundosa lähemate pärijate kasuks on üles võetud, kuna pärijate sundosa oli senini maksev ainult Kuramaal. Ka on peaaegu kõik määrused uued, mis käivad järelepärimise (substitutio fideicommissaria) kohta, sest need määrused on peaaegu kõik Saksa koodeksist võetud. Kui nüüd säärase põhjaneva tähtsusega muudatused maksvas seaduses ette on võetud, siis ei või ütelda, et eelkava aluseks pärimisõiguses Balti Eraseadus oleks, vaid selle vastu peab tõendama, et siin on talitatud võõraste uuema aja pärimisõiguse süsteemide mõju all.

Kuivõrt aga Balti Eraseadus ka tekstiliselt uue seaduse aluseks võiks olla, on väga küsitav, sest peab ütlema, et meil maksvas Eraseaduses on selles suhtes väga suured puudused. F. G. v. Bunge uurimistööd meie õiguse ajaloo alal on kapitaalsed ning põhjanevad tööd ja teenivad täielist lugupidamist, kuid Bunge, kui kodifikaator, ei suuda kaugeltki rahuldada uuema aja nõudeid tsiviilkoodeksi sisu ega tema tehnika suhtes. Kui Bunge Balti Eraseaduse kokkuseadmise kallal töötas, oleksid võinud talle heaks eeskujuks olla kas Prantsuse Code civil 1804. aastast või ka Austria tsiviilkoodeks 1811. aastast, missugused koodeksid — muidugi muudatustega — veel praegugi maksvad on. Bunge ei ole kahjuks neid eeskujusid tarvitanud, vaid koostas oma koodeksi selleaegsete pandektide õpperaamatute kui ka iseenes Balti Eraõiguse õpperaamatu järele, nagu seda A. E. Nolde (Происхождение части текста действующаго свода гражд. узак. руб. Приб.) vastuvaidlemata kindlaks on teinud. Nii on ka Balti koodeks õpperaamatu kuju omandanud, millest

1) Tekst on täiendatud mõne tähtsama kirjandusliku allika äratäheandmisega.

selguvad tema definitsioonid, teoreetilised konstruktsioonid, laialivenitatud tekst, sagedad kordamised, vasturääkimused ja teised puudused, mis seaduseraamatus ei tohi olla. Seepärast peab selle allikaga, kuigi teda ka ainult tekstiliselt uue seaduse aluseks võtta, väga ettevaatlikult ümber käima, seda enam, et ka ta teoreetilised konstruktsioonid on väga vananenud ning uutes seadusandlikes aktides ei tohi enam aset leida.

Eelkava sisulisele kriitikal üle minnes peab kõige pealt küsima: missugused on need nõuded, millele peaks moodis tsiviilseadustik vastama? Ei ole mingisuguseid eeskirju ehk juhtnõore selleks olemas, kuidaviisi vaimurikas koodeks tuleks valmistada, sest iga sarnane koodeks on teatavas mõttes kunstiteos (v. Zitelmann, Die Kunst der Gesetzgebung), kuid siiski on teadupärast üldised nõuded, millele head koodeksid tõesti vastavad ja mis uute koodeksite tegemisel juhtnõõriks võiksid olla. Olgu nendest nõuetest siin ainult mõned tähendatud. Kõige pealt peab seaduse tekst täppis olema, sest tekst on seaduse vormiline alus. Teiseks peab seadus vaba olema üleliigseist normidest, sest seaduseandja peab viimase võimaluseni oma normidega kokkuhoidlik olema („Das Gesetz der Sparsamkeit“. — v. Jhering, Geist des römischen Rechts, II Teil, II Abt). Kolmandaks peab seadus oma üksikuis osades kokku kõlastatud ning üksikud juriidilised instituudid peavad järjekindlalt konstrueeritud olema. Neljandaks on tarvis, et reguleeritud oleksid ainult niisugused instituudid, mis põhjenevad tõesises elus ning millede reguleerimist nõuab praktiline tarvidus, täiesti kõrvale jättes ainult teoreetilise tähtsusega konstruktsioonid. Viiendaks peab iga seadus vastama õigusetundele, sest ainult säärane seadus on püsiv ja elujõuline. Seadus, mis ei vasta elunõuetele ega õigusetundele, kaotab peatselt oma võimu ja teda tuleb varssi muuta, mis aga ei ole soovitav nähtus.

Eeltähendatud põhimõtteid tuleb ka käesoleva eelkava kritiseerimisel tarvitusele võtta. Eelkava teksti täpsus jätab üleüldiselt veel palju soovida, kuid piirdume siinkohal ainult mõne ebatäpsa tõlke äratähendamisega.

Eelkava § 30. on võetud Saksa koodeksist. Selle määruse järele pärib üleelanud abikaasa eelosa abikaasade ühise koduse sisseade hulka kuuluvad asjad, niivõrt kui need ei ole kinnisvara päraldis ja pulmakiingid. Siit järgneb, et pulmakinke ei arvata eelosa sisse, kuna nad oma mõtte järele tingimata ühe osa eelosast peavad moodustama, mis ka saksakeelses tekstis on selgesti väljendatud.

Eelkava § 90. on ette nähtud põhimõtte benigna interpretatio testamendi kohta. Ka see määrus on Saksa koodeksist võetud, kuid tõlge ei ole õige. Nimelt on eelkavas öeldud, et segase sisuga testamendi selgitamisel tuleb eesõigus anda sellele tõlgendamisele, mis võimaldab testamendi maksvajäämist suuremas ulatuses. Saksa tekst on: „ist diejenige Auslegung vorzuziehen, bei welcher die Verfügung Erfolg haben kann“. Saksa tekst on kooskõlas üldise juriidilise teooriaga, kuna testamendi seletamine suuremas ulatuses sellele teooriale võõras on.

Vigane on näiteks ka § 104. tõlge. Olgu tähendatud, et eelkava näeb ette asepärija nimetamist (substitutio vulgaris) selleks juhuks, kui pärija ei taha pärandust saada (casus noluntatis) või seda ei või saada (casus impotentiae). Nüüd on aga § 104. öeldud, et kui testamendis ei ole selgesti tähendatud, kas asepärija nimetamine käib ühe või mõlema juhtumuse kohta, siis tuleb arvata, et see nimetamine käib mõlema juhtumuse kohta. Selle tõlke õiendamiseks peab kõige pealt tähendama, et sel korral, kui testamendist ei selgu, missuguseks juhuks asepärija on nimetatud, siis see nimetamine ise küsitavaks saab, nii et vahetegemine tähendatud kahe juhtumuse vahel kaotaks oma väärtuse. Sellevastu näi-

tab aga Saksa koodeksi tekst, kui ka Rooma õiguse allikad, et kuigi testamendis üks põhjus substitutio tekkimiseks üles on tähendatud, siis on see põhjus ka teise juhtumuse kohta maksev. Kui aga testator ei soovi, et see regula juris maksaks, siis peab ta seda selgesti ütleva, missugune vabadus testaatoril igatahes olemas on. Selle viimase reegli kohta käib Saksa teksti ütlus: „ist im Zweifel anzunehmen“. Veel selgemini ütleb sedasama Balti Eras. § 2138.

Sarnaseid tõlkevigu on eelkavas kaunis palju, kuid seekord tuleb piirduda eeltoodud näidetega. —

Väga tülikad on igas seaduses kordamised: nad segavad seaduse mõtet, seaduse tõlgendamisele on nad raskeks takistuseks, laiutavad asjata seaduse teksti ning kõigutavad seaduse autoriteeti. Ka sellest puudusest ei ole eelkava vaba. Väga palju on eelkavas sisulist kordamist, mis puudus meie Balti Eraseadusega orgaanilises ühenduses seisab, sest selle seaduse sõnaohtrus on niivõrt suur, et seal kordamised paragrahvide sisus möödapääsematud on. Need teksti sarnasused tihenevad koguni sõnasõnalisteks kordamisteks, ja eelkava ei ole suutnud nendest vabaneda. Olgu siin mõned näited.

Testamentide kohta maksab Rooma õiguse reegel: falsa demonstratio non nocet. See reegel on eelkava § 46. maksavaks tunnistatud, kuid ta on ka § 69. nendesamade sõnadega väljendatud. Edasi on eelkavas § 262. õnnetult retsipeerinud Balti Eraseaduse § 2623. (olgu tähendatud, et selle paragrahvi otsekohene vastand on § 2496.), mille järele lepingujäreline pärija on kohustatud päranduse vastu võtma, kuna eelkava § 286. kordab sedasama määrust. Samasugune kordamine on ka § 138. ja 331., millede järele iga legaat tuleb vastavalt vähendada, kui pärandust ei peaks jätkuma kõikide legaaside täitmiseks. Naljakas lugu on juhtunud § 253. tekstiga, mis koosneb kahest lausest ja järgmiselt kõlab: „Pärimislepingut võib sõlmida see, kellel

on õigus mitte ainult lepinguid sõlmida, vaid ka testamenti teha ja pärijaks olla. Järjekult peab lepingujäreline pärija võima üldse pärijaks olla ja lepingujäreline pärandaja võima oma varanduse kohta korraldusi teha surma korraks“. Esimese lause teine pool ja teine lause on oma sisu poolest täiesti sarnased. Seda on aga ka algtekst (Balti Eras. § 2483). —

Iseäranis tülikad on juriidiliste mõistete mitmesugused definitsioonid, mis eelkavas ka olemas on. Definitsioonid seaduses on iseenesest hädaohlikud (omnis definitio periculosa est), seda enam, kui neid on mitu ühes ja samas seaduses. Säherdune lugu on eelkavas legaadiga. Eelkava § 36. järele on legaat — varanduslik tulu (Saksa koodeks § 1939: „Vermögensvorteil“), § 96. järele — kindel summa ehk üksik asi (Balti Eras. § 2135), § 130. järele — üksik asi või mitu asja, kindel rahasumma või mõni õigus (Balti Eras. § 1702). Esiteks teeb siin segadust iseenesest see asjaolu, et ühe ja sama mõiste kohta mitu definitsiooni on antud, ja teiseks, et need definitsioonid üksteisest lahku lähevad. Balti Eraseadus põhjeneb selles asjas Rooma õigusel, kus legaat on res certa, Saksa koodeksi järele on aga legaat igasugune varanduslik tulu, ja need mõisted ei kata teineteist mitte täiesti. Sellepärast ei või neid ka ühes ja samas seaduses tarvitada. —

Nüüd tuleb meil puudutada testamendi-järelise pärimise kardinaalküsimust, nimelt, kuidas vaheteha pärija ja legaatari vahel. Mõlemad, nii pärija kui ka legaat, on testaatori successores, kuid missugustel tingimustel on üks — heres, teine aga — legatarius? Esimesel korral leiab aset successio universalis, teisel korral — successio singularis. Vahetegemine nende kahe mõiste vahel näib esialgselt päris hõlpus olevat, kui tunnistada, nagu seda ka eelkava teeb, et pärija on, kes pärib terve päranduse või selle murdosa (§ 95 jj.), legaat on aga — kes pärib res certa (§ 96.

ja 130., lähele panemata jättes § 36. kõrvalekaldumise). Seejuures paneb eelkava iseäralist rõhku aga veel selle peale, kas on testamendis tarvitatud sõna „pärija“. Sel korral, kui res certa saaja on testamendis pärijaks nimetatud, on ta ka eelkava järele pärija ning res certa arvatakse eellegaadiks (praelegatum) (§ 96 II). Need määrused täitsid hästi oma otstarvet Rooma õiguslikus elus, kus testament oli tähtis formaalne akt (Solennitätsakt) ja kus opereeriti ajalooliselt väljakujunenud ütlustega ning juriidiliste mõistetega. Pärija nimetamine sündis kindla vormeli läbi — heres esto, ja testamendi tegemisel olid head asjatundjad abiks. Alguses tehti testamendid rahva ees — comitiis calatis, pärastpoole sümboliseeriti rahvas seitsme tunnistaja läbi, kuna testamendi formaalne sisu jäi Rooma õiguses alati maksvaks.

Meie aja olud on selles suhtes suuresti muutunud. Juriidiliste aktide (mitte ainult testamentide) seletamisel pannakse peaarõhku mitte formaalse väljendamise viisile (Erich Danz, Die Auslegung der Rechtsgeschäfte), vaid akti tegija mõtte ja tahtmise tõlgendamisele (Willensinterpretation). Mis puutub eraldi testamentide sisu tõlgendamisse, siis on just uuemal ajal siin benigna interpretatio tingimata tarvilik, sest meie ajal tehakse testamendid sagedasti mitte küllalt asjatundlikult ja kui testamendid mõne puuduse või selgusetuse pärast väljendamisviisis tühistatakse, siis ei käiks see meie aja õigusetundega mitte kokku.

Nendel põhjustel ei ole eelkava formaalsed määrused pärija nimetamise kohta testamendis mitte otstarbekohased, ja uuema aja koodeksid on, teoreetilise õigusteaduse toetusel, seesugustest määrustest loobunud. Seepärast ei tunnista Šveitsi koodeks eellegaati, määrates selle asemel, et kui res certa on määratud pärijale, siis tuleb seda määrust ainult kui päranduse jagamise reeglit (Teilungsvorschrift) käsitleda. See määrus on lihtne ja õiglane.

Siin olgu veel tähendatud, et juba Erdmann (System des Privatrechts, III, lk. 197) selle peale tähelepanu on pööranud, et Balti Eras. § 2135. (mille peal eelkava § 96. põhjeneb) „ein zu grosser Zwang des letzten Willens ist“. Vaatamata kõigile nende põhjuste peale arvab eelkava tarvilikuks selle määruse alale jätta.

Kuivõrt vähe tähtsust on formaalsel pärija nimetamisel, selle kohta toob Austria jurist A. Ehrenzweig (System des österr. allgem. Privatrechts, I, lk. 499) mõned väga huvitavad näited. Üks näitlik testament on järgmine: „Ich vermache mein Vermögen dem Peter, Erbe des Hauses x soll jedoch Paul werden“. Vaatamata pahurpidipööratud nimetuste peale tuleb Peeter pärijaks ja Paul legataariks tunnistada, testamendi tühjastunnamine oleks aga hoopis võimatu. Järgmine näide: „Peter soll mein bewegliches, Paul mein unbewegliches Vermögen erhalten.“ Siin on Peeter ja Paul mõlemad pärijad, vaatamata selle peale, et kumbki nendest ei ole päranduse peale ei tervelt ega ka murdosades pärijaks nimetatud. Lõpuks veel näide: „Mein ganzes Vermögen besteht aus 30 000 Kr.; davon soll Peter 10 000, Paul 20 000 Kr. bekommen.“ Jälle on Peeter ja Paul mõlemad pärijad, vaatamata selle peale, et neile kummalegi on res certa määratud.

Eeltoodud seletusest on näha, et mitte kerge ei ole testamendis tarvitatud sõnade ja ütluste järele vahet teha pärija ja legataari vahel, vaid alati peab esimeses joones selgitada katsuma, mida testaator on mõtelnud oma sõnadega, kõike olukorda arvesse võttes. Kui palju ei ole meil näiteks testamente, milledes testaator — oma vanema poja talukoha peale pärijaks nimetab, ja ükski kohus ei kahtle selles, et siin tõesti tegemist on pärijaga, mitte aga legataariga, ehk küll päranduseks on ainult res certa. Ka selle kohta on Erdmann (System, III, lk. 194, 197) mõned õiged märkused teinud, olgugi et tema ajal juriidiliste aktide tõlgendamise meetod kau-

geltki veel nii välja arenenud ei olnud kui praegu.

Siit on ka arusaadav, et uuema aja koodeksid püüavad vahet successio universalis ja successio singularis'e vahel võimalikult lihtsaks teha. Juba Code civil kõrvaldas selles mõttes pärija mõiste, nimetades kõiki testamendijärelisi pärijaid legataarideks. Seesama kord on ka Inglise õiguses maksev. Selle süsteemi vastand oli Vene tsiviilkoodeks, mis tundis ainult pärijaid, mitte aga legataare, ja Vene tsiviilseadustiku eelnõu kavatses selle seisukorra alale jätta. Kuid kõrvale jättes Inglise õiguse süsteemi, mis on rajatud hoopis isesugustele omapärasele põhimõtetele, ja Code civil'i määrusi ning Vene eelnõu konstruktsioone selles asjas vaadeldes peame otsusele tulema, et kuigi ühes on — pärija mõiste teises — legataari mõiste kõrvaldatud, siiski sisuliselt ka nendes süsteemides see vahe olemas on. Seepärast peab arvamisele tulema, et need kaks juriidilist instituuti juurduvad praktilistes elunduetes ja et nad ka tulevasis seadustikes edasi kestavad. Teisest küljest peaks aga ka see selge olema, et vahet pärija ja legataari mõiste vahel ei saa seaduses mitte kategooriliselt ära otsustada, vaid et nende mõistete konkreetsel kindlakstegemisel peab kohtul teatav vabadus olema.

Kui nüüd meie eelkava juurde tagasi pöörduda ja küsida, missuguse süsteemi eelkava selles asjas omaks on võtnud, siis peab tunnistama, et see süsteem on teatavas mõttes omapärane, ehk ta küll algupärane ei ole, sest et ta maksvast Balti Eraseadusest üle on võetud. Asume selle süsteemi ligemale vaatlemisele.

Keda eelkava järele pärijaks tuleb arvata, seda nägime juba eespool. Sisuliselt on pärija see, kes pärib terve päranduse või tema murdosa (§ 95.), vormiliselt see, kelle kohta on testamendis sõna „pärija“ tarvitatud, vaatamata selle peale, et ta ainult res certa peale pärijaks on määratud (§ 96.). Kuid peale selle lei-

dub eelkavas veel üks liik pärijaid, keda eelkava otsekohesteks pärijateks nimetab. Nendest kõneldakse kahes paragrahvis ja nimelt § 191. ja 331. Balti Eraseadus tunneb küll mõistet „direkter Erbe“, kuid tema õiguslik seisukord on tume ja on ka eelkavas tumedaks jäänud. Niipalju kui Bunge ja Erdmann'i seletustest näha, läks aja jooksul Liivimaal ja Eestimaal vahetegemine pärija ja legataari vahel segaseks, nii et teatavil juhtumusil tarvilik näis olevat pärijat otsekoheseks pärijaks nimelada, kuna pärija tähendamist iseenesest veel küllaldaseks ei arvatud. Erdmann avaldab mitmeti oma kahetsust selle kohta, et säärane segadus Balti Eraseadusesse on sattunud, ja tõesti peab ütleva, et meil siin tegemist on täiesti üleliigse mõistega. Seepärast ei ole selle mõiste alalejätmine eelkavas millegagi põhjendatud ja ta tuleb ära jätta.

Segadus läheb aga veel suuremaks, kui me ühenduses pärija mõistega hakkame legataari õiguslikku seisukorda eelkava järele vaatlema. Tuleb välja, et eelkava järele on legataaregi kaks liiki. See selgub eelkava § 131., mille järele „pärandaja võib legaadi kas otsekohese pärandusest määrata või legaadi täitmise teha kobuseks pärijale või teisele legataarile“. Kõige pealt olgu kaks kõrvalmärkust selle paragrahvi kohta. Esiteks, paragrahvi allikana on näidatud peale Balti Eraseaduse § 2150. ka Saksa koodeksi § 2147. Viimane tunneb aga legaali ainult kui pärija kohustust ning seepärast ei käi ta mingil kombel eelkava paragrahvi esimese poole kohta. Teiseks tuleb küsida, kes on see teine legataar, kellele ka legaadi täitmist kohuseks võib teha. Siin on tõlkija venekeelse teksti läbi eksiteele viidud („черезъ посредство другого легатарія“), kuna saksa keelses tekstis õigesti ainult legataarist jutt on, kelle peale omakorda mingisuguse legaadi täitmine on pandud (Untervermächtis).

Igatahes on selge, et eelkava järele võib legataar olla kas otsekohene legataar

või legataar kui kreditor. Missugune vahe on nende kahe liigi legataaride vahel?

Vaatleme esmalt legataari-kreditori seisukorda. Rooma õiguses oli see legaat tuttav nime all: legatum per damnationem, ja selle legaadi järele tekkis legataaril nõudmise õigus pärija vastu legaadi täitmise pärast. Et see legaat loob selged vahekorrad pärija ja legataari vahel, siis on uuemad koodeksid (Saksa § 1967., Šveitsi § 484. ja 603.; v. A. Escher, Das Erbrecht des schweiz. ZGB., lk. 52) ainult selle legaadi retsipeerinud. Rooma õiguse teine legaat — legatum per vindicationem, mille järele legataaril õigus oli temale määratud asja pärijalt rei vindicatio reeglite põhjal välja nõuda, on oma aluse uuemais õigusestseemides kaotanud.

Kas ei ole aga nüüd eelkava otsekohene legaat Rooma õiguse legatum per vindicationem? Otsekohesest legaadist on peale § 131. eelkavas veel mitmes kohas kõnet. Nii määrab § 133., et kui legaadi täitja teada ei ole, siis tuleb legaat välja anda otsekohe pärandusest enne pärijate osade väljaandmist. Seesama määrus maksab eellegaadi kohta (§ 142). Otsekohest legaati võib legataar välja nõuda nii pea, kui testament seadusejõusse on astunud (§ 151.), ja kui pärijat ei ole, võib legataar nõuda legaadi väljaandmist päranduse hulgast testamendi täitjalt või päranduse hooldajalt (§ 156.). Need määrused on kõik Balti Eraseadusest võetud ning nendest selgub, et siin ei leidu Rooma õiguse rei vindicatio tunnismärkisid, mille pärast ka ei või oletada, et eelkava otsekohene legaat oleks seesama, mis oli legatum per vindicationem Rooma õiguses.

Kui nüüd selle küsimuse selgitamiseks Balti Eraseaduse kodifikaatori enese tööde poole pöörduda, siis leiame, et otsekohene legaat ei ole muud kui segakuju pärimisest ja legaadist. Selle kohta ütleb Bunge (Privatrecht, lk. 365): „Nach dem Provinzialrecht (in Liv- und Estland) dürfen, da es eine direkte Erbeseinsetzung nicht

für unerlässlich erachtet, Legate auch direkt vom Testator angeordnet werden, und geschieht dies sogar in der Regel.“ Seesugune otsekohene legataar tuleb pärijaks arvala, ja nagu Erdmann (System, III, lk. 233 et pass.) täie õigusega tähendab, kaotab legaat säärase määruste läbi oma tunnismärgid, mille tagajärg on, et „die Stellung des Erben des Legatars gleichzeitig erschüttert wird“. Õigusega kahetses Erdmann, et säherdune segadus on Balti Eraseadusesse sattunud (Liivi- ja Eestimaal, mitte aga Kuramaal), ja niisamuti tuleb kahetseda, et eelkava ei ole suutnud lihtsamaid vahekordi luua pärija ja legataari vahel. Pärija ja otsekohene pärija, legataar ja otsekohene legataar, need on liiga tumedad kujud, heites teineteise peale tumedat varju.

Eelkavas on vastolusid üksikute määruste vahel, mis tekivad osalt sellest, et need määrused on mitmesugustest õigusestseemidest võetud ja kokkukõlastamata jäänud. Olgu selleks paar näidet.

Eelkava § 176. (Saksa kood. § 2171) määrab, et legaat, mille täitmine võimata või seadusega keelatud, on maksvuseta. Par. 162. on aga öeldud, et kui legaadi täitmine on üldse võimatu, siis vastutab legaadi täitja viivituse ja eksituse korral (Balti kood. § 2215). Siin peab tähendama, et kui võimatu legaat on maksvuseta, siis ei või ülepea enam juttu olla seesuguse legaadi täitja vastutusest.

Isesugune juhtumus on § 174. sisuga. See paragrahv on Saksa koodeksist (§ 2165.) võetud, kuid muudetud, kas meelega või ebatäpsa tõlkimise läbi — on võimata otsustada. Selle paragrahvi esimesse osasse on üles tähendatud üldine määrus legaadiks määratud objekti peal lasuvate koormatuste („Rechte“) kohta ja on öeldud, et legataar ei või nende koormatuste kõrvaldamist nõuda. Nüüd on aga sellesama paragrahvi kolmandas osas ka Saksa koodeksi mõisted „Grundschild und Rechenschaft“ eelkavas koormatusteks nimetatud,

olgugi asiõiguslikeks, ja nende kohta tuleb eelkava järele olude kohaselt otsustada, kas need koormatused kuuluvad legaadi hulka või mitte, see on, kas võib nende kõrvaldamist nõuda või mitte. Et aga Saksa koodeksi järele esimeses paragrahvi osas tähendatud „Rechte“ on mõeldud kolmanda isiku kasuks olevaiks, „Grundschuld und Rechtschuld“ aga pärandaja, see on, omaniku enese kasuks, mis meil maksvate seaduste järele mõeldav ei ole ja mida meil vaevalt ka maksuma võidakse panna, siis jääb see vahetegemine eelkava järele sisutuks ja üleliigseks.

Sellesama paragrahvi kolmandas osas on juttu ka veel legaadiks määratud kinnisvara peal pärandaja enese kasuks lasuvast hüpoteegist. Saksa tsiviilseaduste järele on see mõiste arusaadav, meie omade järele mitte. Seal on võimalikud „Eigentümerhypothek“ ja „Eigentümergrundschuld,“ nii et isiklik nõudmine („persönliche Forderung“) ja hüpoteek teineteisest lahku võivad minna, mille tõttu hüpoteek kinnisvara omanikule enesele võib kuuluda. Meie õigusemõistete järele, mis positiivses seaduses põhjenevad, ei või isiklikku nõuet hüpoteegist lahutada, ja et kreditoril ei või nõudmist olla iseene vastu, siis ei või omanikul ka hüpoteeki oma kinnisvara peal olla. Confusio tõttu kustub ühes nõudmisega ka hüpoteek. Meie blankoobligatsioonid modifitseerivad seda seisukorda faktiliselt, kuid tähendatud põhimõtet ei puuduta see mitte. Sellepärast ei käi ka eelkava määrus pärandaja enese kasuks lasuvate hüpoteekide kohta meil maksva hüpoteegisüsteemiga kokku.

Eelkava reguleerib ka käsutise (modus) mõistet, kuid kahte moodi. Par. 36. järele võib pärandaja pärijale või legataarile mõnesuguse kohustuse peale panna, ilma et ta seda kohustust kellegi (üleliigne!) teatava isiku kasuks määraks. Eelkava nimetab seda kohustust käsutiseks (modus; v. § 86). Saksa koodeksi järele (§ 1940), kust see definitsioon võetud, on see kohustus

(„Verpflichtung zu einer Leistung“) — „Aufgabe“, ja see „Aufgabe“ ei ole mitte sünonüüm Rooma õiguse „modus‘ega“. Eelkava on aga siiski ka veel Rooma õiguse modus‘e alale jätnud, nimelt § 88., kus modus on defineeritud kui teatava isiku kasuks määratud varanduse otstarve või tarvitamisviis. See definitsioon on Balti Eraseadusest (§ 2407.) võetud. Kuigi oletada, et need määrused teineteisega just vastolus ei ole, siiski peab tunnistama, et üks neudest on üleliigne.

Enne kui eelkava arvustamises edasi minna, olgu legaaside puhul lubatud eelkava kohta üldine iseloomustav vahemärkus teha. Nimelt on silmatorkav eelkava suur sõnaohtus, kuid just legaaside suhtes on see sõnaohtus, võib ütelda, piirita. Legaaside käsitlemisele on eelkavas üle 60 paragrahvi otsekohe pühendatud (§ 130—194), see on vähemal määral terve pärimisõiguse koodeks, millest peaks järeldama, et just meil legaaside poolest iseäranis õnnistatud maa on. Code civil on meie legaasidele vastavate määrustega umbes kümme-konna paragrahvidega toime saanud (art. 1014—1024 des lois particulières), Šveitsi koodeksis on sedes materiae legaaside kohta umbes viies paragrahvis (§ 484.—486., 526., 543.) ära tähendatud, ja legaadi ning legataari nimetus tuleb selles koodeksis ülepea umbes paarkümmend korda ette. Ometi on Prantsusmaal ja Šveitsis legaatidel hoopis suurem tähtsus kui meil. Võib ütelda, et eelkavast üheksa kümnendikku legaaite käsitlevaist paragrahvidest kahjuta välja võib heita, ilma et kohtutel raskusi oleks legaasidega ühenduses olevate küsimuste otsustamisel. Siin on iseäranis silmapaiste, kui võrt tarvilik on Jhering'i „Gesetz der Sparsamkeit“ uute seaduste väljatöötamisel läbi viia.

Eelkava sisulisel arvustamisel edasi minnes tuleb meil peatuda ligemate seadusejäreliste pärijate kaitse küsimuse juures. Sellele küsimusele on eelkavas pühendatud § 203.—222. Allikatena on tarvitatud osalt Balti Eraseaduse määrusi,

osalt Saksa koodeksi norme. Küsimus, kuidaviisi ligemaid seadusejärelisi päriajaid kaitsta pärandaja omavoliliste korralduste eest, lahendatakse tsiviilseadustikkude poolt kahe meetodi järele. Nende meetodite tüüpilised esindajad on ühest küljest Code civil, teisest küljest Saksa koodeks, kuna Inglise õigus ei kitsenda millegagi pärandaja vaba voli tema varanduse pärandamise asjas. Code civil (art. 913 j. t.) määrab, et pärandajal ainult teatava osa kohta oma varandusest (quotité disponible) õigus on oma eluajal korraldusi teha kinkimise või testamendi tegemise teel, kuna kõik muu osa (réserve) ligematele seadusejärelistele pärijatele peab jääma. Nende pärimisõigusi ei saa pärandaja ära võtta, need on — germanistliku terminoloogia järele — Noterben. Saksa koodeksi lähtepunkt selles küsimuses on täielikult vastupidine. Selle koodeksi määruste järele võib pärandaja iga kõige ligemat veresugulast pärimisõigusest kõrvaldada, kuid sellel kõrvaldatud isikul jääb pärija vastu nõudmise õigus teatava päranduseosa peale („Pflichtteil“: § 2303 j. t.). Kõrvaldatud isikut ei restitueerita pärimisõigustesse, vaid ta jääb ainult sundosaõiguslikuks isikuks. Lühidalt ütelda — Code civil'i järele on kõrvaldatud isik siiski pärija, Saksa koodeksi järele on ta — kreditor.

Missuguse süsteemi on eelkava omaks võtnud? Selle küsimuse peale ei ole mitte just kerge otsekohest vastust anda. Juba selle peatüki pealkiri, mis seda küsimust reguleerib, paneb mõtlema. See pealkiri on: „Sunduslik pärija ja sundosa“, see on: Noterbe und Pflichtteil. Ometi käivad need nimetused kahe isesuguse süsteemi kohta ning nende segaminiajamiseks ei ole mingit põhjust. Edasi. Sundusliku pärimise põhimõttel põhjenevad need eelkava määrused, mis Balti Eraseadusest on võetud, sundosa kohta käivad määrused on Saksa seadusest võetud. Need vastolulised süsteemid on eelkavas mõlemad tunnustamist leidnud. Seda näitavad eelkava järgmised määrused. Sundusliku pärija

suhtes (§ 203): 1) sundusliku pärija nimetus ise; 2) temale peab teatav osa pärandusest jäetud olema; 3) teda võib teatavil juhtudel pärimisest kõrvaldada; 4) sundusliku pärija õiguste rikkumise korral tuleb vaidlus tõsta testamendi osalise tühistamise kohta (querela inofficiosi testamenti, § 314; niisamuti Code civil, art. 920); 5) sundosa peale õiguse ülesandmine kohtule sünnib samas korras ja samadel tähtaegadel, mis ette on nähtud vaidluste tõstmiseks testamendi vastu (§ 222, uus).

Teisest küljest põhjenevad aga sundosa süsteemil järgmised määrused: 1) nimetus: „sundosaõiguslik isik“ („Pflichtberechtigter“, missugune nimetus on Saksa koodeksis järjekindlalt tarvitatud ning korragi ei ole „pärijaga“ ära segatud. Selle vastu kõneleb eelkava § 209. „sundosaõiguslikust pärijast“); 2) sundosa arvatakse päranduseväärtusest (§ 205); 3) sundosa tuleb sundosaõiguslikule isikule välja anda (§ 211., 214., 215.); 4) sundosast ilma jätmine (mitte Enterbung — pärimisest kõrvaldamine) teatavil tingimusil (§ 217.—220.). Arusaadav, et säherdune järjekindlusetus on juriidiliste instituutide konstrueerimises lubamata nähtus ning peab tingimata kõrvaldatama.

Nimetus ise: „sunduslik pärija“ ei ole mitte õnnestunud. Sunduslikud pärijad selle sõna otskohehes mõttes oleksid: 1) Rooma õiguses — sui et necessarii heredes, 2) eelkava järele — lepingujäreline pärija (§ 262): need pärijad on sunnitud päranduse vastu võtma, kuna seaduslikul pärijal sarnast sundust ei ole. Väga soovitav on, et kohasem nimetus selle mõiste kohta leitaks.

Et eelkava normid ei ole kokkukõlastatud, selle kohta olgu veel paar näidet.

Eelkava on alale jätnud Rooma õigusliku transmissio hereditatis. Eelkava järele hereditas transmittitur pärija surma korral aja jooksul kuni proklaamitähapäevani (§ 293). See määrus põhjeneb Balti Eras. § 2632. peal. Sellevastu sünnib aga transmissio pärandusest loobumise korral pärast pärimisele kutsumist (§ 297.) ning

pärimiskõlvatuse korral (§ 319.) päranduse avamise momendi järele. Need määrused on Saksa koodeksist (§ 1953. ja 2344.) võetud, kellele on Rooma õiguslik transmissio ülepea tundmatu.

Eelkavas on tarvilikuks arvatud päranduse võõrandamist reguleerida. Kuid millal omandab pärija õiguse pärandust võõrandada, kas päranduse avanemise momendist arvatult või pärast päranduse vastuvõtmist? Loomulik oleks arvata, et eelkava järele viimane moment pärijale selle õiguse annab, sest lõplikuks pärijaks saab eelkava järele pärija alles siis, kui ta päranduse on vastu võtnud (§ 285., 289., 292.). Niiviisi otsustab järjekindlalt ka Balti Eras. § 2667. („Der Erbe darf die ihm angefallene und von ihm erworbene Erbschaft als Ganzes veräußern.“) Eelkava on aga § 358. teisiti otsustanud ning lubab pärijale avanenud pärandust võõrandada. Kuid juba järgmises paragrahvis (§ 359.) kohustab eelkava pärijat ostjale üle andma kõike seda, mis temale kui pärijale üle on läinud ükskõik missugusel alusel („Wie der Erbe die gesammte Erbschaftsmasse erworben hat“ — Balti Eras. § 2668.). Eelmise määrusega on eelkava Saksa koodeksi järele käinud, teise määrusega on ta Balti Eraseadusesse tagasi langenud. —

Nagu alguses tähendatud, tuleb seaduse-normidega, aga ka juriidiliste institutidega kokkuhoidlikult ümber käia. Teoreetilised fiktsioonid ja kunstlikud konstruktsioonid, millel pole praktilises elus juuri, tuleb positiivses seaduses kõrvale heita, neid õigusteaduse hooleks jättes. Seadus peab ainult neid elunähtusi reguleerima, mis juba olemas on ning millede reguleerimist elu nõuab, ja loobuma nendest konstruktsioonidest, mis võiksid ainult ettekujutuses olla. Selles suhtes on käesolev eelkava täielikum kui täielik. Vaevalt on kuskil teises koodeksis veel mõni pärimisõiguse institut leida, mis mitte eelkavasse üles ei oleks võetud, hoolimata sellest, kas need institutid meie oludes eluvõimelised on või mitte. Suure hulga nendest võiks ära jätta,

ilma et meie üldine pärimisõiguse-süsteem selle läbi kannataks või suuri muutatusi maksvas seisukorras sünnitaks. Seaduse lihtsustamise mõttes on aga hädapärast tarvilik, et meie ainult teoreetilise huvi pärast üleliigseid institute ega konstruktsioone, mis Balti Eraseadusesse rooma ja germaani õiguse õpperaamatute järele on sattunud, mitte enam alale ei jäta.

Selles mõttes võiksid meie tulevases seaduses järgmised institutid pärimisõigusest ära jääda: hereditas jacens ning ühes sellega transmissio hereditatis ja jus accrescendi; edasi, donatio mortis causa ja cessio hereditatis (rooma õiguse institutid), aga ka vastastikused testamendid, pärimine lepingu järele ja pärandusest loobumine enne pärandaja surma (germaani õiguse institutid).

Võtame kõige pealt hereditas jacens. Eelkava § 2. määrab, et pärandus, kui niisugune, loetakse juriidiliseks isikuks ja sellepärast võib ta õigusi omandada ning kohustusi oma peale võtta (Balti k. § 1692). Uuema aja õigusteadus on, võib ütelda üldiselt, otsusele tulnud, et hereditas jacens juriidilise isikuna on puhas fiktsioon. Mis puutub rooma õigusesse, siis on ka seal hereditas jacens'i kui juriidilise isiku tunnismärgid nii nõrgalt ning tumedalt tähendatud, et romanistid selles küsimuses siamaani pole ühisele otsusele tulnud: ühed kinnitavad seda, teised eitavad kategooriliselt. Kindel on aga see, et uuema aja koodeksid hereditas jacens'i ülepea enam ei tunnusta, vaid määravad pärija õigused päranduse peale pärandaja surma momendiga lõplikult ära. Pärandaja surmaga on pärija õigus päranduse peale kindlustatud, pärijaks saamiseks ei ole enam päranduse vastuvõtmist tingimata tarvis, ja pärijale jääb ainult päranduse tagasilükkamise õigus. Kui ta seda õigust teatava aja jooksul ei tarvita, on ta sellega iseenesest lõplikult ning jäädavalt pärija, arvates pärandaja surma momendist. See konstruktsioon on lihtne ning selge ega tarvita mingisuguseid fiktsioone hereditas jacens'i kujul.

Kui ei retsipeerita hereditas jacens, kaob ära iseenesest rooma õiguslik transmissio hereditatis* (eelkava § 293). Kui pärija õigus päranduse peale tekib pärandaja surmaga, siis on siit loogiline järeldus, et see õigus pärija surma korral, ükskõik millal see surm järgneb, tema pärijate peale iseenesest edasi läheb pärimisseaduse üldiste reeglite järele. Niisamuti läheks pärijatele üle ka päranduse tagasilükkamise õigus selle aja jooksul, mis seaduse poolt kindlaks on tehtud. Olgu veel tähendatud, et transmissio ei ole ka eelkava järele tarvitav leegatide suhtes (§ 146) ja üleelanud abikaasa surma korral (§ 32).

Ühtlasi hereditas jacens'i kaotamisega kaoks ka jus accrescendi olemasolu mõte. Juurdekasvu õigust ei tunne: Code civil, Šveitsi koodeks, Vene eelnõu. Saksa koodeksis on talle pühendatud ainult kolm paragrahvi: § 1935. („Erhöhung der gesetzlichen Erbteils“), § 2094. ja 2095. („Anwachsung — bei testamentarischer Erbfolge“). Nende paragrahvide tõlgendamine teeb Saksa komentaatoritele suurt peavalu. F. Leonhard (Erbrecht, lk. 24 ja 246) leiab, et Saksa jus accrescendi ei ole muud midagi kui „Sukzession an Miterben“. Kui see aga nii on, siis on sellega jus accrescendi spetsiifilised tunnismärgid kadunud. F. Endemann (Erbrecht, lk. 39) ütleb otseselt, et need määrused on „spitzfindig, unklar, überflüssig“. Kuigi komentaatorid (näit. Th. Kipp, *Erbrecht*, § 47; P. Silverberg, *Berufung, Berufsgrund, Erhöhung u. Anwachsung, Diss.*) neile määrustele püüavad mõtet anda, peab siiski tunnistama, et see instituut on ka Saksa õiguses välja suremas ja ta püsib seal ainult veel atrofeerunud olekus. Niisamuti on ka meie eelkava määrused juurdekasvu õiguse kohta (§ 375.—391.) päris teoreetilised, sest vaevalt võib enesele ette kujutada, et nad ülepea millalgi praktilisele tarvitamisele tuleksid, seda enam, et juurdekasvu-õiguse ees käib substitutio ja transmissio (§ 376.). Sellega peaks küllalt põhjendatud olema

soov, et meie tulevases pärimisseaduses jus accrescendi ära jääks.

Ülelligne on meie oludes ka donatio mortis causa. Surma korraks määratud kingitust ei tunne ei Code civil ega Šveitsi koodeks. Saksa koodeksis on ta piiratud olekus, nii et Th. Kipp (*Erbrecht*, § 41) otsusele tuleb, et Schenkung auf Todesfall on olude järele kas Vermächtnis või Erbeinsetzung. Nii on see instituut ka Saksa õiguses kadumas. Eelkavas on surma korraks määratud kingituse kohta järgmised reeglid: tema kohta on maksivad testamendi määrused (§ 35. märkus), ta arvatakse sundosasse (§ 209.), kingitust surma korraks määrata ei ole pärandajal lubatud, kui ta pärimislepingu on teinud (§ 260.), ja seda kingitust kärbitakse ühtlasi legaatidega päranduse võlgadega ülekoormatuse korral (§ 331). Kui nüüd seda silmas pidada, et eeltoodud reeglite järele kinkimine surma korraks peab sündima testamendi läbi ja et teised määrused on needsamad, mis reguleerivad legaate, siis ei tundu enam mingit tarvidust donatio mortis causa järele. —

Ära võiks jääda ka päranduse võõrandamise (cessio hereditatis) võimalus. Päranduse võõrandamist tunneb Code civil ainult piiratud viisil pärijate eneste vahel, Šveitsi koodeks ei tunne teda üldse. Saksa koodeksis on päranduse võõrandamine („Erbschafts-kauf“) lubatud, kuid praktikas olla ta väga harva tarvitav (v. Leonhard, *Erbrecht*, lk. 574). Õigusteaduses on teatav skeptitsism selle instituudi vastu (v. W. Blume, *Erbrecht*, II, lk. 81). Ka meil ei näi tarvidust selle instituudi järele olevat, sest sääraseid lepinguid ei ole näha olnud, ja kui neid olekski, siis ei oleks nende lubamine soovitatav. Et selle lepingu põhjal võõrandalakse pärandus kui niisugune ühes aktiivale ja passivatega, et seesuguses seisukorras päranduse väärtus mitte selge ja kindel ei ole ja et tema eest seepärast võrdlemisi väga väikest tasu võib saada, siis teeb säärase lepingu ainult kergemeelne pärija, ja seda kergemeelsust lubada ei ole

mõtet. Teisest küljest satub selle lepingu järele hoopis võõras isik seaduslike pärijate hulka kui üheõiguslik pärija, mis asjaolu vahekorra tema ja seaduslike pärijate vahel väga piinlikuks võib teha. Igatähes jääb, kui ka päranduse võõrandamist mitte tunnustada, igale üksikule pärijale õigus oma osast üksikuid asju võõrandada, ja sellest õigusest peaks küllalt jätkuma. Loterii elementi tuleb aga tsiviilseaduses võimalikult vähendada.

Germaani partikulaar-õigustes tekkisid keskajal mitmesugused pärimisõiguse institutid, mis olid rooma õigusele võõrad, mis aga siiski kaunis laialt (kõige vähemalt teoreetiliselt) tuttavaks said. Uuemat ajal hakkab aga põhi nendel institutidel ikka enam alt ära libisema. Nende hulka tuleb arvata: vastastikused testamendid, pärimine lepingu järele ja selle alaülik — pärimisest loobumine enne pärandaja surma.

Mis puutub vastastikustesse testamendidesse, siis ei tunnustanud neid rooma õigus, sest selle õiguse järele pidi testament olema actus solemnis ning unus actus, ja praegugi ei tunnusta neid Code civil ja Šveitsi koodeks. Saksa ja Austria seadustikkude järele on nad lubatud ainult abikaasade vahel. Juba sellest on näha, et uuema aja seadusandluses, kus vastastikused testamendid ülepea veel alale on jäänud, avaldub teatav umbusaldus nende vastu. Milles põhjeneb see umbusaldus?

Vastastikune testament peab olema üks akt. Teooria järele langevad vastastikused testamendid kahte liiki: ühtledes ei pruugi pärija nimetused teineteisega tingitud olla (testamenta reciproca), kuna teistes on pärijate nimetamised teineteisega tingitud (testamenta correspectiva). Iseäraline, nii-ütelda kvalifitseeritud vastastikune testament on niisugune, milles on määratud, missugusele kolmandale isikule pärandus üle läheb pärast üleelanud pärandaja surma. Seesugune testament on Saksamaal tuntud nime all: „Berliner Testament“ (muidugi ainult abikaasade vahel). Vaatamata selle peale,

et Saksamaal võib kitsalt piiratud liik isikuid (abikaasad) vastastikuseid testamente teha, ei leia nad õigusteadlaste poolt ühtlast pooldamist. F. Endemann (Erbrecht, lk. 55) arvab, et nad on vaevalt tarvilikud ja kasulikud. Iseäranis ägedalt mõistab hukka vastastikuseid testamente H. Reichel (Zur Lehre vom gemeinschaftlichen Testament, eessõna), kes tuleb arvamisele, et iga õigusteadlase kohus on oma kliente hoiatada vastastikuseid testamente teha, mis inetuile protsessidele ja tülidele põhjust annavad. Et roomlased neid ei lubanud, see asjaolu kõneleb selgesti nende sügavast taktitundest. Need asjaolud annavad põhjust arvamisele, et vastastikused testamendid vististi kaovad tuleviku seadusandlusest.

Hoopis vastupidisele seisukohale selles asjas on asunud eelkava (§ 195–202). Vastastikku testamenti võivad kaks või mitu isikut teha (§ 195), kusjuures tarvis pole mingisuguseid iseäralisi vorminõudeid täita: ta võib olla holographum (§ 57) ehk erakorraline, ka suusõnaline (§ 63). Teooriale ja Balti Eraseadusele (§ 2409) vastandiks nimetab eelkava ainult testamenta correspectiva — vastastikusteks ja ei tunnusta testamenta reciproca (§ 195.) Võimata keeruliseks ja raskeks muutub üleelanud pärija seisukord sel korral, kui pärandus peab kolmandale isikule üle minema („Berliner Testament“, § 196 ja 199; v. ka H. Lutzau, Studien u. Kritiken zum ostseeprovinziellen Privatrecht, lk. 340 j. t.). Saksamaal on selle seisukorra arutamine ja selgitamine armsam „Doktorfrage“. Õnneks näib meie praktilises elus „Berliner Testament“ väga vähe tarvitata olevat.

Samasugune seisukoht, nagu vastastikusegi testamendi asjus, tuleb võtta ka pärimise vastu lepingu järele. Roomlased ei tunnustanud pärimislepingut, sest nende arvates käib kauplemine tulevase päranduse üle contra bonos mores. Vene eelnõu ei ole teda omaks teinud. Code civil ja Austria koodeks lubavad teda ainult abikaasade vahel. Saksa koodeksi järele

võib pärimislepingut teha iga piiramata teguvõimeline isik (§ 2275), kuid ainult kohtuniku ees või notaariuse juures (§ 2276). Pärimisleping ei ole Saksamaal laialist pinda leidnud; niisuguseid lepinguid on ainult 3% kõikide surma korraks tehtud korralduste arvust (F. Leonhard, Erbrecht, lk. 433); mitmes kohas on ta seal täiesti tundmata. F. Leonhard ei poolda pärimislepingut, H. Reichel (op. cit.) asub tema vastu täiesti negatiivsele seisukohale.

Mis puutub meie praktilisse ellu siis on pärimisleping siin, kõige vähemalt linnades, täiesti tundmatu. Eelkava pühendab talle siiski terve hulga määrusi (§ 252—269) ning annab talle piiramata laia aluse. Pärimislepingu osaliseks võib eelkava järele olla kaks või mitu isikut (§ 252); on ainult tarvis, et neil oleks lepingu tegemise õigus üldse kui ka aktiivne ja passiivne testamendi tegemise õigus (§ 253). Pärimislepingu tegemine ei ole mingisuguste vorminõuetega kitsendatud (§ 257) ja need lepingud võivad olla seepärast kodused, lepinguosaliste oma käega kirjutatud või koguni suusõnalised — erakorralistes oludes. Lepingu järelise pärijaga käib eelkava väga karmilt ümber, sest ta kohustab teda pärandust vastu võtma (§ 262), võttes kahest Balti Eraseaduse vastolus seisvast paragrahvist (§ 2496 ja 2628) pärijale kahjulikumana ja tehes teda sunduslikuks pärijaks tösisest mõttes. Allikatena annab eelkava mõlemad Balti Eras. paragrahvid üles. Võib-olla on siin eelkava eksiteele viidud Erdmann'i (System, III, lk. 375) tähenduse läbi: „Der § 2623 dürfte wohl den Vorzug verdienen“, kuid see tähendus tõlgendab ainult maksvat seadust ning ei otsusta koguni mitte selle määruse otstarbekohasust. Võõrad juhtivad koodeksid ei pane lepingujärelise pärija peale mitte nii rasket koormat.

Needsamad kaalutlused, mis vastastikuste testamentide ja pärimislepingu kohta ette tuuakse, maksavad ka pärandusest loobumise kohta enne pärandaja surma (Erbverzicht). Rooma õigus ei tunne teda,

niisamuti ei tunnusta teda ka Code civil, kuna Vene eelnõu teda ainult piiratud viisil lubab. Kokkulepe pärimisõigusest loobumise kohta enne päranduse avanemist, nagu eelkava seda lepingut nimetab (§ 277—283), on pärimislepingu alamliik (Erdmann, System, III, lk. 366: „Der Erbverzicht ist ein wirklicher Erbvertrag“) ja sellepärast käiski see leping roomlaste mõiste järele contra bonos mores. Õige on, et selle instituudi vastu ei võta uuem õigusteadus mitte nii negatiivset seisukohta kui vastastikuste testamentide ja pärimislepingute vastu, kuid teisest küljest ei ole põhjust arvata, et see instituut tingimata tarvis oleks alal hoida. Kui seadus ära määrab, et tulevaste pärijate poolt ettesaadud vara ning raha nende pärandusosade sisse arvatakse (§ 399, p. I. § 415), siis kaotab sellega kokkulepe loobumise kohta tulevases pärimisõigusest oma kõige tähtsama aluse. Ka ei ole loomulik, et pärija oma õigusest päranduse peale võib-olla juba ammu enne pärandaja surma lõplikult loobub, sest vahepeal võivad pärandaja varanduslikus seisukorras suured muutused juhtuda, mis võivad pärijate pärandusosade ümberkorraldamise õiglaseks ja tarviliseks teha. —

Senini oleme vaadelnud pärimisseaduse eelkava vormilist, konstruktiivset külge ja oleme leidnud, et temal on selles suhtes väga suured puudused. Referaadi raamides ei ole võimalik tema sisuline arvustamine tema määruste otstarbekohasuse vaatepunktist. Et aga siiski soovitav on ka selle kohta eelkavast väikest ettekujutust anda, selleks olgu mõned alljärgnevad näited.

Võtame kõige pealt määrused testamendi äramuutmise kohta hilisema testamendi tegemisega. Selles asjas on eelkava Rooma õiguse põhimõtted ja Balti Eraseaduse määrused muutmata alale jätnud. Nii tunnistab eelkava § 242., et varemini tehtud testament kaotab hilisema testamendi tegemisega iseenesest maksvuse, ja edasi, et kui hilisem testament pärast-

poole mõnesugusel põhjusel oma maksvuse kaotab, ei astu eelmine testament iseenesest uuesti mitte jõusse (§ 244). Et aga Rooma õiguse järele oli testament actus solemnis, mille tegemine oli raskete vorminõuete täitmisega ühenduses, siis on arusaadav ja loomulik, et uue akti tegemisega endine akt oma jõu kaotas. Meie aja testamendi tegemine on hoopis lihtsam ning hõlpsam ja sagedasti juhtub, et testator teeb uue testamendi, ilma et tal mõttesegi oleks tulnud uue aktiga oma endist testamenti tühistada. Võib olla tuleb surijal veel viimasel minutil mõte oma truule teenijale väike mälestus jätta ja teeb selle kohta oma käega kirjutatud testamendi. Oleks küll selge ülekohtus, kui seesuguse korralduse läbi kõik tema endised korraldused tühiseks tunnistataks. Seepärast on uuema aja koodeksid selles asjas täitsa õigesti eelkavale hoopis vastupidise seisukoha võtnud. Saksa ja Prantsuse seadused kui ka Vene eelnõu tunnistavad maksvaks kõik testamendid, niivõrd kui need sisuliselt üksteist ei tühista, kusjuures uuematele korraldustele antakse eesõigus vanemate ees (Saksa kood. § 2258; Code civil, art. 1036). Šveitsi seadustik annab võimaluse hilisemat testamenti kui täiendust (Ergänzung) maksmata jätta (Šveitsi kood § 511). Kõige õigem oleks selles küsimuses Šveitsi koodeksi seisukoht omaks võtta.

Teine tähtsam sisuline küsimus, mis tähelepanu oma peale tõmbab, on pärijate vastutus päranduse võlgade eest. Eelkava järele vastutavad pärijad päranduse peal lasuvate võlgade (olgu lähendatud: ka legaaside ja käsutiste) eest igaüks vastavalt oma pärandusosale. Peale Code civil'i, kes ka sellesama rooma õiguse põhimõtte omaks on tunnistanud, panevad teised uuema aja koodeksid pärijate peale solidaarvastutuse päranduse võlgade eest (Saksa, § 2058; Šveitsi, § 639). Kui omaks võtta põhimõte, et pärandus on pärandajast järele jäänud varandus, kui õiguste ja kohustuste kompleks, siis ei ole mingit põh-

just pärandaja võlauskujate seisukorda nende nõudmiste teostamise suhtes pärast pärandaja surma veel rohkem raskendada, kui juba tema surm iseenesest seda küllalt raskeks on teinud. Kõige esimene ning suurem õigus päranduse peale on tema kreditoridel, ja seda õigust kitsendada ei ole õige. Pärijad on, kes pärandusevara kõige pealt oma valdamisele saavad, ja juba selle faktilise pidamise läbi satuvad nad eesõigustatud seisukorda kreditoride ees, ja peale selle veel seaduslikke soodustusi neile anda ei ole koguni mitte soovitav. See viis ja kord, kuidas pärijad päritud vara omavahel ära jaotavad, ei ole mõõduandev kreditoridele, seda enam, et sagedasti mitte kerge ei ole ülepea selgeks teha, kui suure päranduseosa keegi pärijatest omale on saanud, ja kreditoril ei ole teada, missuguse osa oma nõudmisest ta kellegi pärija käest võib nõuda. Seepärast on täiesti õige, et kreditor võib oma heaksarvamise järele iga pärija käest tervet võlasummat nõuda ja et pärijad ise peavad makstud pärandusevõlgade pärast oma arved eneste vahel. Juba päranduse jagamise ajal olid nad kohustatud päranduse võlgasid kõige pealt arvesse võtma. Kui nad seda ei teinud, siis on loomulik, et nad oma ettevõtetamata ja hoolimata tegevuse eest solidaarse vastutuse alla langevad. Huvitav on tähele panna, et vanem Balti õigus ka ainult kaaspärijate solidaarvastutust tundis (Erdmann, System, III, lk. 463), Liivi Talurahva-seadus (§ 984) kui ka Eestimaa oma (§ 1185) veel praegugi.

Olgu lõpuks veel üks sisuline märkus, nimelt proklaami kohta. Eelkava järele kustutab proklaam lühikese tähtaja jooksul järgmised õigused: 1) vaidlused testamendi vastu (§ 305); 2) nõudmised sundosa kohta (§ 222); 3) kreditoride ning legataaride nõudmised (§ 305 ja arvatavasti alalejätavad tsiviilprotsessi määrused) ja 4) pärandusenõudmised (§ 356, petitio hereditatis). Uuemad koodeksid tunnevad ka proklaami, kuid ei anna talle kaugeltki nii hävitavat

mõju, kui see eelkavas on arvatud ja meil ka praegu maksab. Proklaami läbi kustutatakse seal esiteks maha ainult pärandaja võlauskujad, ja teiseks ei kaota nad sellega, et nad tähtjal oma nõudmisi üles ei annud, veel mitte oma õigusi, vaid neid kitsendatakse ainult ühel või teisel viisil. Eelkava järele aga tunnistatakse kõik proklaami tähtjal ülesandmata õigused hävinuks (§ 306, 312 ja tsiviilprotsessi reeglid) ja ainult pärandusenõudmist (petitio hereditatis) tõsta lubab eelkava pärast proklaami tähtpäeva, kuid ka ainult sel juhul, mida nõudjal peaaegu võimata on tõeks teha (§ 356: „kui ta kuulutusest teada ei ole saanud“). Kuid ka siin ei ole mingit põhjust pärijaid eesõigustatud seisukorda seada ega preklusiiv-tähtaja määramisega võlauskujate, legataaride, sundosa-õiguslike isikute, seadusejäreliste pärijate ja pärandusenõudjate õigusi hävitada. Kõik need isikud ei ole mingisugust süüstegu korda saatnud, mis võiks põhjust anda nende õigusi nii halastamata hävitada ning pärijate võib-olla pahatahtlikke püüdeid soodustada.

Juba Erdmann (System, III, lk. 409) pööras tähelepanu päranduse võlauskujate õiguste ülekohtuse hävitamise peale proklaami läbi, kuid tema arvates jääb võlauskujale, vaatamata proklaami tähtaja möödaminemise peale, siiski nõudmisõigus pärija isiku vastu („gegen die Person des Erben“). See arvamine ei lase end aga maksva seaduse kategooriliste määrustega mitte kokku kõlastada, ja sel korral tuleb võlauskuja õigused lõplikult hävinuks lugeda. —

Kõigi nende eeltoodud seletuste põhjal peame järelduse tegema, et eelkava ei vasta uuema aja koodeksi nõuetele ei sisuliselt ega vormiliselt. See otsus ei pea tsiviilseadustiku-komisjonile mitte etteheiteks olema, sest ka võõraste riikide praktika on näidanud, et ainult harukordadel on õnneks läinud tsiviilseadustikku esimese lõõgiga valmis teha. Ka seal on harilik nähtus, et komisjonid palju aastaid koodeksite kallal töötavad, pealegi veel vilunud ning

suure teadusega juristide osavõttel, kuid kus siiski sagedasti leitakse, et nende töövili ei ole rahuldav. Seaduse valmistamine on niivõrt raske töö, et sugugi imeks ei tule panna, kui esimesed katsed ei õnnestu. Käesoleval korral tuleb aga küsida, kuidaviisi alustatud tööd edasi teha, või jälle otsekohe asuda uue eelkava väljatöötamisele. Õigem oleks seda küsimust vististi nii otsustada, et kergem on uut eelnõu tegema hakata kui praegust parandada, sest eelkava tuleks mitte nende meetodite järele teha, nagu seda komisjon on teinud.

Kuid siin on aga ka veel kolmas võimalus olemas, nimelt mõne eeskujulise, meie oludele vastava tsiviilkoodeksi ülevõtmine. Ajalugu tunneb palju niisuguseid juhtumusi, kus üks riik teise üksikud seadused maksma paneb, nendes suuremaid või vähemaid muudatusi tehes. Veel hiljuti on Türgimaa, ajalehtede teatel, otsustanud oma juures Šveitsi tsiviilseadustiku maksma panna, loobudes mõttest omale iseseisvat algupärast koodeksit luua. Ka meil tuleb seda küsimust tõsiselt kaaluda, sest on väga tõenäoline, et me vaevalt suudame niisuguse tsiviilkoodeksi luua, mis oleks praeguse õigusteade kohane. Kui nüüd sellele küsimusele ligemale astuda, siis peab otsustamisele tulema, missugune koodeks oleks meile nimelt kõige enam vastuvõetav. Kõige pealt langeksid vististi välja meie ligemate naabrite koodeksid, sest osalt on need ise vananenud, osalt ei seisa nad tehnika suhtes uue aja nõuete kõrgusel. Inglismaal on praegu kõige uuem pärimisseadus: ta hakkas maksma tänava 1. jaanuaril, kuid Inglise seadused on nii omapärased, sisu ja vormi poolest (v. Cs. P. Sanger, Wills and intestacies), et nad on meile osalt päris arusaamatud, osalt meie oludele täiesti võõrad. Prantsuse Code civil on stiili poolest väga kõrgel seisev koodeks, kuid sisuliselt on ta vananenud ning osalt ei vasta ta meie õiguslikule eelharidusele. Saksa koodeks on sisu poolest meile rohkem arusaadav, kuid tema stiil on

liiga abstraktne ja doktrinäärne, nii et Saksamaal paljud õpetlased ise selle koodeksi reformeerimist nõuavad.

Kõige vastuvõetavam oleks meile Šveitsi koodeks. Temas peegeldub kõrge väärtusega Šveitsi jurisprudents, kui Saksa ja Prantsuse jurisprudenti süntees. See koodeks on uuema aja suurema kodifikaatori — Eugen Huber'i — vaimutöö, mis tema avaldamisel 1907. a. (eraldatud temast on nõudeõigus) vaimustatud vastuvõtmist leidis Euroopa juristide poolt. Tema juriidilised konstruktsioonid on lihtsad ja arusaadavad, stiil kerge ja sisu meie õigusmõistetele vastav. Oleks nii mitmeti väga soovitav, kui meie endid Šveitsi eraõigusliku protektoraadi alla seaksime; kuid siinkohal olgu ainult selle teguviisi juriidilised tagajärjed lühidalt ära tähendatud. Kõige pealt oleks meil eeskujuline koodeks tarvitada, mida me lühikese aja jooksul oma juures maksma võiksime panna, sest suuri muudatusi ei ole temas mitte tarvis ette võtta. Teiseks võiks meie kohtute praktika suurt toetust leida Šveitsi kohtute praktikas, missugust asjaolu tuleb väga tähtsaks teguriks iga õigusestisteemi arenemiskäigus arvata. Kolmandaks avaneb meile koodeksi ülevõtmisega otsekohene võimalus Šveitsi õiguste aduse saavutusi tarvitada, kuna meie oma iseseisva koodek-

siiga nii selles suhtes kui ka kohtupraktika suhtes isoleeritud seisukorda satuksime ning õiguslikus edenemiskäigus teistest maadest maha jääksime. Kõrvalise tähtsusega on see asjaolu, et võõra koodeksi tarvituselevõtmine meie rahvuslikke tundeid võiks haavata, sest iga rahva kõige tugevam elu alus on kindel õiguslik kord, mida iga kodanik peab arvestama ja võib arvestada.

Eeltähendatud põhjustel olgu järgmised teesid esitatud:

T e e s i d.

I. Eelnõu tõlge ei ole küllalt täppis, paljudel juhtumustel pole ta koguni mitte õige.

II. Eelnõu normid on kasuistlikud ja mitte tarvilisel viisil kokkukõlastatud. Eelnõu on üleliigsete normidega liiga kooramatud.

III. Mitmed eelnõusse ülesvõetud pärimisõiguse instituudid on meie oludes üleliigsed, on meie oludele võõraks jäänud ja ei ole neid tarvis alale jätta.

IV. Eelnõu tarvitseb põhjalikku ümberötamist, enne kui teda Riigikogusse esitada.

V. Peab tõsiselt kaaluma, kas mitte mõni eeskujuline välismaa tsiviilkoodeks meil ei tuleks üle võtta.

M. Pung.

Vajalistest kuludest, mis teinud õiguseta valdaja.

Tsiviilseadustiku § 578. määrab, et vajalised kulutused tasutakse tagasi neid kannud isikule, kui see pole varas. Teiselt poolt aga lausub sama seadustiku § 4565, et õiguseta valdaja ei saa nõuda kulutusi, mis ta teinud vallatud asja kasuks, ja ta peab viimase tagasi andma ses olekus ja nende heade omadustega, mis saabunud tema val-

duse kestusel. Kuna varas on alati õiguseta valdaja, iga õiguseta valdaja aga sugugi ei pruugi olla varas, siis on ilmne vastolu neis kahes paragrahvis: § 578 õigustab säärast valdajat tasu saama vajaliste kulude ulatuses, § 4565. eitab seda õigust. Mainitud vastolu on seletatav sellega, et laenates määruse, mis sisaldub § 578, Rooma õigu-

selt, tõlkisid Vene Tsiivilseadustiku koostajad sõnaga „varas“ ladinakeelse „fur“, mis-sugune mõiste haarab palju laiemat kategooria õigusest valdajaid, kui seda on varas moodsa seadusandluse seisukohalt¹⁾. See ajalooline seletus ei kõrvalda aga veel nende kahe paragrahvi vastolu. Mainigem siinkohal lisaks veel, et Tsiivilseadustikku seletades oli kohuslik käsitada venekeelset teksti²⁾, mille sõnastus seega autentiline ja ei kuulu asendamisele Rooma õiguse terminoloogiaga. Samuti tuleb arvesse võtta, et Tsiivilseadustiku avaldamise ajal 1863. a. maksis tolleaegsel Ballimaal juba 1845. a. Karistusseadus. Seepärast peab oletama, et Tsiivilseadustiku kokkuseadjad omandasid terminoloogia 1845. a. Karistusseaduselt, sest muidu peaks mõõnma vastolu kahes seaduses, mis välja antud samal maa alal ja sama kõrgema võimu poolt. 1845. a. Karistusseadus ei sarnasta aga koguni mitte vargust rooma mõistega „furtum“. — Ka Rooma õiguses pole iga vägivaldne valdamine veel mitte „furtum“³⁾.

Et on võimatu kaotada vastolu § 578. ja 4565. vahel, siis tuleb kaasaegsetel tsiivilseaduste kodifikaatoritel otsustada küsimus: kas on otstarbekohane § 578. mõiste järgi vaid varast ilma jätta õigusest nõuda vajalisi kulusid? Näib, et selle küsimuse peale tuleb vastata eitavalt. Pole tõesti mingit põhjust kergemini suhtuda vargusest raskemasse võõra vara õigusest valdamisse — röövimisse või kogukonnale ja isikule mitte vähem kahjulikusse, moraali seisukohalt tihti rohkem hukkamõistetavasse, kelmusesse. — Raskem on lahendada küsimust, kas on üldse õiglase süüstegijast võõra vara vastu ilma jätta ka vajalike kulude tasumisest? — Juba loomulik mõistus ütleb, et kui mainitud kulutusi tehes süüdlane saab toime teoga, mis karistuse ähvardusel keelatud, nii et kulutustoiming kui säärane

kuulub kuriteo koosseisu (corpus delicti), siis seesugust kulutust ei saa tasuda, sest üks ja sama toiming oleks täideviija suhtes ühelt poolt kuriteoks, teiselt poolt õiguste allikaks. Varas, kes omandas kasvavat põlluvilja, ei või nõuda, et selle koristamisega seotud kulud temale tasutaks, kuigi vilja koristamine oleks ka õigele omanikule toonud kulusid. Välja arvatud see ja veel mõni analoogiline juht, pole õiglase kellegi, ka varga ega muu õigustamatu valdaja, ilmajätmine õigusest tarvilikku tasu saada¹⁾. See oleks vastolus juriidilise põhialusega, et kellegi pole õigust ebaõiglaselt rikastuda teise kahjust või tema kulul (Tsiiv. sead. § 3734). Peale selle on karm seadus, mis varga või teise õigusest vallas- või kinnisvara valdaja tingimusteta ilma jätab tasu õigusest, põhimõttelises vastolus Tsiivilsead. § 3418 ga. § 3418. järele piirdub iga võõra raha valdaja (s. l. ka õigusest valdaja) tsiivilõiguslik vastutus raha tagasimaksu puhul kohustusega tasuda protsendid. Samal ajal võidakse üle seadusliku 6% aastas (§ 3426) ulatuv tulu temalt omaniku kasuks ära võtta ainult siis, kui viimane esineb kahjutasu-nõudega. Mainitud üle seadusliku normi ulatuv kasu jääb õigusest valdajale ka siis, kui see on saanud ilma mingi töö ja vaevata, näiteks loteriivõidu näol või ootamatu hindade tõusu tagajärjel kaupadelt, mis hangitud vallatud rahaga.

Pealegi olgu mainitud, et meie seadusandluse poolt pandektulise doktriini mõjul omaksvõetud norm, mille järele „fur“ ei oma mingil tingimusel õigust vajalikke kulusid tagasi nõuda, ei leia täit kiinnitust rooma allikais. Selle normi olemasolemise tõendamiseks toetuvad pandektistid²⁾ fragmentidele l. 13 D de condic. furt. (13. 1) ja l. 1 C. de infant. expos. (8. 52). Selles

1) l. 1 § 2 ja 3 D de furt. (47. 2); sealsamas l. 20, l. 43(44) pr; l. 44(45) §-1.

2) Märkus § XVI juurde seadustiku eessõnas.

3) l. 25 D. de furt. (47. 2), sealsamas l. 43(44) § 3.

1) Mitte alati pole kuritegeline see vaev, mis varas varastatud asja peale kulutab, näiteks kui ta parandab asju, mis olid varastatud kõlbmatu seisukorras. Sel puhul on kuriteo seisund olemas juba enne, kui varas asjade parandusele asus.

2) Dernburg, Pandekten I k. 2. osa § 227, lk. 144.

Digesta'de fragmendis käsitletakse vaid kahte juhtu: ühel juhul varastati hõbedat, millest hiljemini tehti karikas, teisel — vallutati alacaline ori¹⁾. Esimesel juhul eitatakse vargal õigust saada tasu karika valmistamise, teisel — vallatud orja toitmise eest. Esimesele juhule osutamine ei tule teesi kasuks, mille tõenduseks tarvitavad teda pandektistid: kulusid karika valmistusel ei saa pidada vajalikeks, sest varastatud hõbeda omanik võib-olla oleks tarvitanud seda hoopis teisiti ja vahest suurema kasuga. Teisele juhule, kuigi siin tegu on vajalike kuludega, pole autori arvates küllaldast põhjust anda põhimõttelist tähendust. Vastuoksa, peab oletama, et siin on tegu singulaarse normiga, mis l. 141 (183) D. de regul. jur. (50. 17) järele ei kuulu laiendavale tõlgitsusele²⁾. Mainitud normi singulaarset iseloomu võib seletada sellega, et kulud orja ülevalpidamiseks on harilikult tasakaalus nende mõnudega ja kasudega, mis tema omamisest järgnevad. Et viimaste hindamine on sageli seotud suuremate raskustega kui ülevalpidamiseks kulunud keskmise summa määramine, siis võisid rooma juristid — aetuna püüdest vältida sääraseil

1) Kuigi sõna „ori“ ses fragmendis ei esine, tuleb teda tõenäoliselt oletada, sest jutt on mitte actio furti'st, vaid conditio furtiva'st, mida l. 38 § 1 D. de furt. (47. 2) põhjal ei saa kohaldada, kui furtum'i objektiks oleks olnud vabast seisusest isik.

2) Quod contra rationem juris receptum est, non est producendum ad consequentia.

olukorral võimalikku varga rikastumist omaniku kulul — tunnistada otstarbekohaseks hoopis arvesse võtmata jätta orja varastanu kulusid. Need kaalutlused on maksvad ka ülaltoodud fragmendi l. 1 C. 8. 52 kohta Justinianus'e koodeks'is, mis eitab varga õigust tasu saada nende vajalikkude kulude kätteks, mis ühenduses orja- või mittevabasse seisusse kuuluva heitlapse toitmise ja õpetamisega.

Peale selle leidub Digesta'des fragment (l. 38 D. de hered. pet. 5. 3), mis tunnustab vaid kahte liiki õiguseta valdajaid: heas usus valdajaid ja kiskvaldajaid (praedones) sõna laiemas mõttes, s. t. igasuguseid pahas usus valdajaid. Samast põhimõttest peab kinni teatavasti ka vene seadusandlus (V. sead. K. X k. I j. § 609—643), kus tunnustatakse samuti vaid kahte ebaõigusliku valduse kategooriat: heas usus ja pahas usus, ja kus hoopis mainimata jäetakse varaste ja muude omandusõiguse rikkujate valdus. Meile näib, et samale seisukohale peaksid asuma ka meie tsiviilseaduste kodifikaatorid. Selle juures pole tarvidust erandlikult mainida ülaltoodud kuritegeluse juhtusid. Süüalustele nende kulutuste tasumata jätmise mainitud juhtudel on enesestmõistetav ja ei või seepärast vaidlust tekitada mitte ükski juristide, vaid ka kainelt mõtlevate, olgugi seaduste tundmises võhikute isikute hulgas.

Alfred Brandt.

Riigikohtu tegelus.

Administratiiv-osakond.

Kas Riigikogu liikmete kandidaatide nimekirja esitaja võib nimekirjas kandidaatide kohta muudatusi teha ja nende nimesid maha kustutada?

Vastus citav.

Riigikogu Valimise Seaduse (R. Teat. nr. 26 — 1926. a.) § 42. järele peab igale

kandidaatide nimekirjale vähemalt viis selle valimisringkonna hääleõiguslikku kodanikku, kust kandidaatide nimekiri esitatakse, soovitatatena alla kirjutama. § 48. järele peab kandidaatide nimekirja esitav kodanikkude rühm nimetama esitaja, kes on tema poolt volitatud Riigikogu Valimiste Peakomiteega asju ajama. Kui seesugust esitajat ei ole

nimetatud, tunnistatakse selleks esimene neist, kes kandidaatide nimekirjale soovitajana on alla kirjutanud. Nende paragrahvide mõtte järele esitatakse kandidaatide nimekiri kodanikkude rühma poolt, kes soovitajatena nimekirjale alla kirjutavad ja nimekirja esitaja valivad. Sellest tuleb järeldada, et muudatusi kandidaatide nimekirjas enne nimekirja Peakomiteele esitamist võib ette võtta ainult sama kodanikkude rühm, s. o. need, kes nimekirja soovitajatena esinevad ja kel õigus on nimekirja esitajat nimetada.

(R. Adm. t. nr. 875^{II} 1926. a.)

Kas kinnisvarade vahetuslepingu osalistel pooltel tuleb mõlema vahetatava kinnisvara pealt vastavalt nende igatühe väärtusele kinnistustõivu tasuda?

Vastus jaatav.

Posliini Seaduse § 235. järele võetakse kinnistustõivu ainult kinnisvarade üleminekute ehk kinnistusvalduse muutmiste korral, aga mitte lepingu pealt, mille põhjal see üleminek ehk valduse muutmine sünnib. Kinnisvarade vahetuslepingu korral on kaks kinnisvarade üleminekut ehk kaks kinnistusvalduse muutmist. Sellepärast tuleb kinnisvarade vahetuslepingu osalistel pooltel mõlema vahetatava kinnisvara pealt vastavalt nende igatühe väärtusele kinnistustõivu tasuda.

(R. Adm. os. t. nr. 62^{II} 1926. a.)

Kas üleajateenijad kaitseväelased on õigustatud ametist vabastamise korral koosseisude vähendamise alusel kolme kuu jooksul palka edasi saama?

Vastus eitav.

R. T. nr. 1 — 1922. a. avaldatud Seaduse nr. 1 § 1. p. b, c ja d põhjal täien-

datakse ja muudetakse kõiki seadusi ja määrusi: a) sõjaväe korraldamise ja teenistuskäigu kohta sõjaametkonnas, b) sõjaväeasutiste organiseerimise kohta ja c) sõjaväemajanduse kohta Vabariigi Valitsuse poolt sõjaministri ettepanekul. Sama seaduse § 2. põhjal kinnitab Vab. Valitsus sõjaministri ettepanekul riigi eelarve järele määratud krediitide piirides sõjaametkonna rahu- ja sõjaeagse koosseisu ning kaitseväelaste palganormid. Selle seaduse alusel on Vabariigi Valitsuse määrusega 10. I. 1923. a. (R. T. nr. 19 — 1923. a.) kinnitatud kaitseväe palganormid ja ära määratud palga maksmise alused nii ajateenijatele kui ka üleajateenijatele kaitseväelastele. Nii sünnib sõjaametkonna koosseisude ja kaitseväelastele palga maksmise aluste kindlaksmääramine R. T. nr. 1 — 1922. a. avaldatud seaduses ettenähtud erikorras. Selles erikorras ei ole määrust avaldatud, mille põhjal üleajateenijad kaitseväelased oleksid õigustatud ametist vabastamise korral koosseisude vähendamise alusel kolme kuu jooksul palka edasi saama. R. T. nr. 51/52 — 1924. a. avaldatud seaduses riigiteenistusest vabastamise korral palga edasimaksmise kohta ei ole eriti ette nähtud, et selle seaduse määruste alla kuuluksid ka üleajateenijad kaitseväelased. Tähele pannes, et üleajateenijate kaitseväelaste teenistusliku seisukorra äramääramine üldiselt peab sünnima erikorras antavate Vabariigi Valitsuse määruste läbi ja et R. T. nr. 51/52 — 1924. a. avaldatud Riigiteenistusest vabastamise korral palga edasimaksmise seaduses ei ole otsekohe ette nähtud, et see seadus maksab ka üleajateenijate kaitseväelaste kohta, nagu see on ette nähtud nimetatud seaduse § 2. mõne teise ameti kohta, ei saa üleajateenija kaitseväelane kolme kuu palga nõudmises tugeneda R. T. nr. 51/52 — 1924. a. avaldatud seadusele.

(R. Adm. t. nr. 588 — 1926. a.)

Kas Valla-nõukogu on kohustatud Maakonna-nõukogu poolt klassiteede võrku ülesvõetud teosasiid tegemiseks ja korraspidamiseks ära jaotama teetegemis-kohuslaste vahel?

Vastus jaatav.

V. S. K. IV k. II v. § 265. alusel on Maakonna-nõukogudel õigus teid klassiteede võrku üles võtta. Selle tagajärjel, et teatav tee on klassiteede võrku üles võetud, on Valla-nõukogu vastavalt sama IV k. II v. § 291—294 ja Vabariigi Valitsuse määrusele 7. sept. 1920. a. (R. T. nr. 151/152 — 1920. a. Määrus teede korraspidamise kohta § 4 ja 5) kohustatud selle tee osasiid tegemiseks ja korraspidamiseks ära jaotama teetegemis-kohuslaste vahel.

(R. Adm. t. nr. 631 — 1926. a.)

Kas iga kohtuaste, kus küsimus üles tõstatatakse, et teatud seadus ei vasta Põhiseadusele, on õigustatud ja kohustatud sellele küsimusele vastuse andma?

Vastus jaatav.

See arvamine on aluseta, et maksva kohtukorralduse järele ei käi küsimuse otsustamine, kas Riigikogu poolt vastuvõetud seadus on Põhiseadusega kooskõlas või mitte, Rahukogu võimkonda, ja et seda küsimust võib otsustada ainult Riigikohus, kui endise Vene Senati järeltulija. Vene ajast päritud kohtukorralduses ei ole üldse ette nähtud, et kohtud võiksid kõne all olevat küsimust otsustada. Samuti ei kuulunud selle küsimuse otsustamine Senati võimkonda. Senati Asut. Sead. § 4 ja 22. järele kuulus Senati otsustamisele ainult küsimus, kas seadus on antud Põhiseaduses ettenähtud korras, ja Senati kohuseks oli neid seadusi avaldamiseks mitte lubada, mis ei ole antud Põhiseaduses ettenähtud korras (Sen. As. S. — 1917. a.).

Eesti kohtutel tuleb aga talitada Põhiseaduse § 86. järele, ja selle järele on iga kohtuaste, kus küsimus üles tõstatatakse, et teatud seadus ei vasta Põhiseadusele, õigustatud ja kohustatud sellele küsimusele vastuse andma. Küsimuse otsustamisel, kas harilik seadus on kooskõlas Põhiseadusega või mitte, tuleb kohtul talitada samuti, kui küsimuse otsustamisel, kas sundmäärus on kooskõlas seadusega või mitte. Leiab kohus, et sundmäärus on vastolus seadusega, jätab ta selle kohaldamata; samuti tuleb kohtul jätta kohaldamata seadus, kui kohus leiab, et seadus on Põhiseadusega vastolus.

(R. Adm. t. nr. 857¹ — 1926. a.)

Tsiviil-osakond.

Üleskutse-toimetuses (proklaamis) õigusi kustutavate määruste edasikaebe ja tühistamise kord.

Üleskutse-toimetuses ülesandmata jäänud õigused tunnistatakse kõik kustunuteks sellekohase kohtu määrusega (ts. kp. s. § 2066). Niisuguse, nõndanimetatud preklusiooni määruse vastu võitlemiseks jätab seadus kaks teed: erakaebuse tee ja nõude tee (ts. kp. s. § 2068 ja 2069). Tahab preklusiooni määruse põhjal oma õigusi kaotanud isik, tema volinik ehk eestkostja selle määruse vastu vaielda, peab ta ühe neist põhjustest, mis ts. kp. s. § 2068 on loetletud, ettetooma ja tõeks tegema ja nimelt: 1) et üleskutse-toimetus on avatud juhtumisel, mis seaduses positiivselt ette ei ole nähtud; 2) et rikutud on ts. kp. s. § 2060, 2062 ja 2063 väljendatud eeskirjad, mis käivad üleskutse-kuulutuste sisu ja avaldamise korra kohta; 3) et tähelepanemata on jäänud tähtajad, mis asjast huvitatud isikute ilmuniseks (ts. kp. s. § 2061) ehk määruse tegemiseks on ettenähtud (ts. kp. s. § 2066 ja 2067); 4) et kohus

Kohtute 1925. a.

Riigikohtu tsiviil-osakonna

Kohtuasutuste nimetus.	1. jaanuariks 1925. a. oli otsustamata asju	1925. a. jooksul juurde- tulnud asju	Kokku	Otsustatud asjade arv 1925. a.			Otsustamata asjade arv 1. jaanuariks 1926. a.
				Tagajärjeta jäetud	Otsus tühistatud (palved rahuld.)	Kokku	
Kohtupalat	107	175	282	113	39	152	130
Tallinna-Haapsalu rahukogu . .	250	213	463	204	122	326	137
Tartu-Võru " "	194	155	349	161	69	230	119
Viljandi-Pärnu " "	163	151	314	139	81	220	94
Rakvere-Paide " "	78	32	110	58	27	85	25
Mitmesugused asjad	1	1	2	1	—	1	1
Kokku	793	727	1520	676	338	1014	506
Perkonna nime muutmise asjad	35	94	129	30	58	88	41
Kokku	828	821	1649	706	396	1102	547

Aruanne kriminaal- ja tsiviil-asjade

Kriminaal-osakond

Otsustamata 1. jaan. 1925. a.	Juurde tulaud aruande aastal	Kokku oli asju 1925. a.	Apellatsiooniasjad			Erasjad						
			Kinnitatud otsusi	Osaliselt muude- tud otsusi	Õigeks mõistvaid otsusi (1. astmes oli süüdim. otsusi)	Erasüüdistuses lep- pinud ja apellats. kaebustest loobun.	Üleüldse otsustatud apellatsiooni asju	Erakaebusi rahul- datud	Erakaebusi taga- järjeta jäetud	Muid eraasju ot- sustatud	Üleüldse otsustatud era- asju	Üldkogule üleantud asju
247	552	799	267	75	27	67	436	11	63	23	97	7

tegevuse arvustik.

aruandne 1925. a. kohta.

Asjade nõudehinna üldsumma	Asjade arv milles nõuded hindamata	Otsustamata asjade nõudehind	Otsustamata asjad, milles nõuded hindamata	Kohtuistungite arv	Korraldavaid koosolekuid		Otsustatud asjadest %/0/0	Märkused
					Arv	Läbiarutatud küsimusi		
229,128,333	94	27,237,879	42					
8,239,813	66	2,568,109	23			74,35	25,65	
5,638,837	39	2,386,639	26	35	34	62,58	37,42	
7,412,983	42	4,194,157	13		1127	70,00	30,00	
1,882,817	8	0,426,066	3			63,18	36,82	
—	1	—	1			68,23	31,77	
—	—	—	—			100,00	—	
252,301,813	230	36,712,850	108	—	—	66,66	33,34	
—	—	—	—	—	—	31,1	65,9	
252,302,813	250	36,712,850	108	35	34	64,07	35,93	

liikumise kohta 1925. a. Kohutupalatis.

Tsiviil-osakond

		Appellatsiooni asjad			Erakasjad								
Edasi kaevatud kassatsiooni korras	Kokku otsustatud asju 1925. a.	Otsustamata 1. jaan. 1926 a.	Otsustamata 1. jaan. 1925. a.	Juurde tulnud aruande aastal	Kokku oli asju 1925 a.	Kinnitatud otsusi	Osaliselt muudetud otsusi	Tühistatud otsusi	Erakaebusi rahuldatud	Erakaebusi rahuldamata	Üleüldse otsustatud asju	Edasi kaevatud kassatsiooni korras	Otsustamata 1. jaan. 1926. a.
142	540	259	979	887	1866	258	59	131	234	219	901	175	965

Aruanne kriminaal-asjade liikumise üle Rahu-

Kohtuasutuste nimetus	Otsustamata 1925. aastaks				Juurde tulnud 1925. aastal					Kokku oli asju 1925. a.	Kriminaal-asjadest alguse saanud		Istungite arv		
	Nendes oli kohtualuseid				Nendes oli kohtualuseid						Süüdistusaktide järele	Erakaabe korras			
	Vabaduses		Vahi all		Vabaduses		Vahi all								
	Meeste-rahvaid	Naiste-rahvaid	Meeste-rahvaid	Naiste-rahvaid	Meeste-rahvaid	Naiste-rahvaid	Meeste-rahvaid	Naiste-rahvaid	Naiste-rahvaid						
Tallinna-Haapsalu Rahukogu	170	153	12	36	—	1977	746	130	510	47	2147	919	57	223	168
Tartu-Võru	31	42	5	7	—	1437	891	221	196	57	1468	454	34	229	141
Rakvere-Paide	246	225	29	42	5	1062	249	41	136	7	1308	305	17	143	128
Viljandi-Pärnu	78	89	18	18	—	773	500	131	80	14	851	264	8	59	73
Kokku	525	509	64	103	5	5249	2386	523	922	125	5774	1942	116	654	510

Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asjade liikumise üle

Kohtuasutuste nimetus	Otsustamata 1925. a.	Juurde tulnud 1925. a.					Kokku oli asju 1925. a.	Otsustatud 1925. a.						
		Nõudmiskorras	Täitmiskorras	Hoiukorras	Erakaebustes	Kokku		Nõudmiskorras	Täitmiskorras	Hoiukorras	Erakaebustes ja eraoimetustes	Leppimise teel otsustatud asju	Asjatoimetusi ära lõpetatud	Kokku otsustatud ja lõpetatud asju
Tallinna-Haapsalu Rahukogu	1460	1172	1359	775	80	3386	4846	968	1359	649	71	15	246	3308
Tartu-Võru	1724	900	684	454	16	2054	3778	665	683	499	10	58	346	2261
Rakvere-Paide	609	460	169	132	133	894	1503	359	171	183	60	10	166	949
Viljandi-Pärnu	200	511	288	260	37	1096	1296	418	289	190	35	6	107	1015
Kokku	3993	3043	2500	1621	266	7430	11423	2410	2502	1521	176	89	865	7563

Aruanne tsiviil-asjade liikumise üle Rahu-

Kohtuasutuste nimetus	Otsustamata 1925. aastaks	Juurde tulnud 1925. aastal	Kokku asju 1925. a.	Otsustatud			
				Edasikaevatud otsusi kinnitatud	Edasikaevatud otsusi muudetud ehk tühistatud	Lõpetatud	Kokku
Tallinna-Haapsalu Rahukogu	321	1849	2170	840	416	151	1407
Tartu-Võru	622	1498	2120	767	401	123	1291
Rakvere-Paide	141	791	932	320	236	47	603
Viljandi-Pärnu	58	890	948	327	213	23	563
Kokku	1142	5028	6170	2254	1266	344	3864

kogudes kui I astme kohtutes 1925. aastal.

Toimetuses olnud asjadest on 1925. aastal					Kokku otsustatud asju	Asjade arv milledes kaebused järgnenud		Otsustamata 1926. aastaks						Otsustamata jäänud asjades vältas toimeetus			
Ara lõpetatud						Apeilatsioonikaebused	Erakaebused	Asjade arv		Nendes oli kohtualuseid				Kuni 3 kuuni	Kuni 6 kuuni	Kuni 1 aastani	Üle aasta
Kr.Kp.S. § 277 korras	Kr.Kp.S. § 523 korras	Kr.Kp.S. § 552 korras	Kokku	Otsustatud kohtuistungite!				Sisulisi	Kr.Kp.S. § 277 ja t. järele	Vabaduses		Vahi all					
										Meeste-rahvaid	Naiste-rahvaid	Meeste-rahvaid	Naiste-rahvaid				
846	169	65	1080	718	1798	165	15	318	31	325	71	76	10	253	30	61	5
682	215	40	937	461	1398	71	12	70	—	47	7	12	4	69	1	—	—
549	95	11	655	522	1177	55	1	125	6	104	24	36	3	71	22	27	11
385	85	21	491	236	727	44	—	124	—	136	27	25	4	72	59	12	1
2462	564	137	3163	1937	5100	335	28	637	37	612	129	149	21	465	92	100	17

Rahukogudes kui I astme kohtutes 1925. aastal.

Otsustamata 1926. a.	1925. a. otsustatud asju				Kaebusi antud esitamiseks Kohtupalatisse			Administratiiv-asjad						Põhikirjade registreerimis-asjad				
	Eraotsusega	Kõige nõudm. rahuldamisega	Nõudm. osalis. rahuldamisega	Nõudm. jagasi-fukkamisega	Nõudjate poolt	Kostjate poolt	Erakaebusi	Otsustamata 1925. a.	Juurde tulnud 1925. a.	Kokku oli asju 1925. a.	Otsustatud 1925. a.	Otsustamata 1926. a.	Kaebusi antud kõrgem. kohtusse	Otsustamat 1925. a.	Juurde tulnud 1925. a.	Kokku oli asju 1925. a.	Otsustatud 1925. a.	Otsustamata 1926. a.
1538	799	624	92	173	110	101	86	22	180	202	178	24	24	12	324	336	330	6
1517	913	1013	109	226	78	68	91	110	309	419	349	70	25	27	248	275	269	6
554	247	388	73	69	30	34	23	39	50	89	65	24	7	12	231	243	230	13
251	243	545	24	120	63	40	31	5	99	104	99	5	10	9	276	285	279	6
3860	2202	2570	298	588	281	243	231	176	638	814	691	123	66	60	1079	1139	1108	31

kogudes kui II astme kohtutes 1925. aastal.

1925. aastal.							Märkused
Eraasju			Seismapandud asju	Kõiki kokku	Asjade arv, milles on edasikaevatud kassastiooni koht.	Otsustamata	
Rahuldatud	Rahuldamata	Muid asju					
220	143	—	54	1824	185	346	
108	109	19	52	1579	157	541	
42	66	1	14	726	31	206	
148	65	1	14	791	150	157	
518	383	21	134	4920	523	1250	

on jätnud läbivaatamata õigel ajal ülesantud õigused (ts. kp. s. § 2064). Tahetakse aga preklusiooni määrust nõude teel tühistada, peab ette loodama samu põhjusi. Peale selle võidakse nõuet tõsta ka veel siis, kui tõeks on tehtud võltsimine dokumentides, mis üleskutse palve juures on esitatud ehk jälle, kui üleskutse palves tehtud avaldused on valelikuks tunnistatud (ts. kp. s. § 2069). Järjekult ripub üleskutse tagajärjel tehtud preklusiooni määruse kindlus ära dokumentide ehtsusest, mis esitanud üleskutset ette võtta palunud isik, viimase poolt kohtule antud avalduste õigusest ja kohtu poolt ettevõetud üleskutse-toimetuse eeskirjade täpsast täitmisest. Peale põhjuste preklusiooni määruste tühistamiseks (ts. kp. s. § 2068, 2069 ja 2070) peab kaebajal ehk nõudjal alles olema ja veel mitte mööda läinud — kaebamise ehk nõude tähtaeg. Erakaebuse jaoks on ettenähtud ühekuuline tähtaeg, preklusiooni määruse resolutsiooni kuulutamise päevast arvates (ts. kp. s. § 2068). See tähtaeg on protsessuaalne. Nõude tõstmiseks ettenähtud tähtaeg (ts. kp. s. § 2070) kuulub aga materiaalsoiguse tähtaegade hulka. Nende kestel mitte tõstetud nõudmised aeguvad B. ts. õ. § 3618 ja järgmistes paragrahvides ettenähtud tingimistel. Kolmandaks peab ts. kp. s. § 2069 põhjal tõstetud nõue taotama preklusiooni määruse tühistamist. Ilma selle määruse tühistamiseta ei saa olla kustutatud õiguste ennistamist ja uuesti maksmapanekut. Siinjuures tuleb veel tähendada, et päranduse asjus on üleskutse-toime ja pärijate õiguste kindlaksmääramine harilikult nii tihedalt seotud üksteisega, et testamendi seaduse jõusse astunuks tunnistamine ehk jälle pärijate kinnitamine sünnib õiguste preklusiooniga ühel ajal ja ühes määruses. Niisugusel korral võib nõudja ühes nõudes ühendada ka preklusiooni määruse tühistamise ja testamendi muutmise ehk pärimise õiguste tunnistamise taotust. Neilt üldmäärustelt kassatsiooni kaebuse väidete vaatlemisele üle minnes leiab riigikohus, et

kassaatori väide B. ts. õ. § 3635 p. 3. rikkumise üle õigustatud ei ole. Nagu juba eespool tähendatud on ts. kp. s. § 2070 mainitud tähtaeg materiaalsoiguse alalt ja tema kestel mitte tõstetud nõuded võivad aeguda. Alaealiste suhtes jääb aga aegumise jaoks ja ühes sellega ka tähtaja möödumine seisma. Õigustatuks tuleb aga lugeda kassaatori väiteid ts. kp. s. § 336, 2068 ja 2069 rikkumise üle. Kohtupalat oleks pidanud mitte ainult aegumise seismajäämist arutama, vaid ka veel teisi olulisi vajadusi, mis käesoleva nõude rahuldamiseks tarvis, ja nimelt seda küsimust, kas peale lähtaja ka need tingimused olemas on, mis ts. kp. s. § 2068 ja 2069 ülesloetud, s. o. üleskutsete-toimetuse eeskirjade ja korra rikkumised, mis õigustavad nõude tõstmist preklusiooni määruste tühistamiseks. Ei ole neid tingimusi mitte olemas, siis ei aita sellest üle ei nõudjate alaeasus ei ka nõuet kustutava aegumise seismajääk. Tähtaja allesolek ükski ei saa nõude põhjenduste ja tõenduste asemele astuda ja neid üleliigseks teha, nagu kohtupalat seda arvab. Seda tehes on kohtupalat oluliselt rikkunud ts. kp. s. § 366, 2068 ja 2069 õiget mõtet, millepärast tema otsus selles asjas tühistada tuleb täies ulatuses (Riigikohtu ts. osak. toim. nr. 168—1926. a.).

Vaidlused obligatsioonide edasiandmise vastu.

Riigikohus leiab, et käesolevas asjas alajärgnev küsimus lahendust nõuab: Kas on võlgnik, kes obligatsiooniga — mis pärastpoole blanko edasiandmise pealkirjaga varustatud — end kohustanud laenuks saadud summat ära tasuma obligatsioonis äratähendatud isikule kui „võlauskujale ja pandipidajale ehk igale ühele selle obligatsiooni seaduslikule omanikule“, õigustatud ennast kaitsema obligatsiooni heauskliku pidaja poolt võla maksmise pärast tõstetud nõude vastu väitelusega, et obligatsioon sisalduv tehing silmakirjaks tehtud ja ei vasta poolte tõelikule kokku

leppete? Selle küsimuse lahendamisel leidis riigikohus, et tema peale tuleb vastata eitava mõttes järgmistel põhjustel: B. E. S.-e normidest „nõudmise õiguste üleandmise kohta“ (B. E. S. § 3461—3482) ja eriti § 3461 ühenduses paragrahvidega 3470, 3471, 3473, 3479 ja 3480 selgub, et Eestis maksva tsiviilõiguse järele mõeldakse nõudmise üleandmise all teatava nõudmise õiguse edasiandmist võlauskuja poolt ilma võlgniku nõusolekuta kolmandale isikule. Niisuguse üleandmise korral võib võlgnik uue võlauskuja (tsessionääri) vastu esitada kõiki neid vastuvaielusi, mis temal olid esimese edasiandja (tsedendi) ja vahepealsete edasiandjate vastu, kes jälgi on jätnud võlakohustuse (obligatsiooni) peal, nagu seda juba seletanud on Vene senati tsiv. depart. oma otsuses nr. 120—1912. a. Üsna teised tagajärjed on aga nõudmise õiguse üleandmisel, kui see sünnib võlgniku nõusolekul, nagu kõne all oleval juhtumisel. Siin on võlgnik obligatsiooni väljaandmise juures end kohustanud laenuks saadud kapitali äramaksma esimesele võlauskujale „ehk igale ühele selle obligatsiooni seaduslikule omanikule“. Seega on võlgnik juba obligatsiooni väljaandmise silmapilgul ette oma nõusolekut avaldanud selle võlakohustuse edasi- ja üleandmiseks, kui ka laenatud summa äratasumiseks, mitte ainult esimesele võlauskujale vaid ka igale ühele — olgugi obligatsiooni võla kohustuse tekkimise ajal veel teadmata ja tundmata — tsessionäärile, kui täitsa iseseisvale ja esimese võlauskuja õigustest mitte ärarippuvale võlauskujale. Sellasel korral ei jää mingit kahtlust, et võlgnik — ettenähes obligatsiooni üleandmist, selleks oma nõusolekut andes ja ennast kohustades võla maksmiseks igale obligatsiooni omanikule, kellenä esineb igaüks blanko-pealkirjaga varustatud obligatsiooni pidaja (B. E. S. § 3473 ja 3123) — on vabatahtlikult loobunud oma õigustest tsessionääri nõudmise vastu ennast kaitsta niisuguste vastuvaidlustega, mis temal olid esimese tsedendi

vastu. Siin on obligatsiooni heas usus omandanud pidaja täitsa iseseisev võlauskuja, kelle õiguste ulatus ei olene sugugi võlgniku ja esimese tsedendi vahel olevast vahekorrast. Tema õigus põhjeneb võlgniku kohustusel võla maksmiseks igale obligatsiooni seaduslikule omanikule ja järjekult igale heas usus pidajale. Neil põhjustel järeldusele jõudes, et üllesseatud küsimuses äratähendatud juhtumistel ei ole võlgnik õigustatud ennast obligatsiooni heausulise pidaja nõudmise vastu kaitsema niisuguste vastuvaidlustega, mis temal olid esimese tsedendi vastu, ja eriti vaidlusega, et obligatsioonis sisalduv tehing olewat silmakirjaks tehtud ja ei vastavat tõelikult saavutatud kokkuleppele, leidis riigikohus, et õigeks tuleb lugeda kohtupalati otsus, sõltumata kohtupalati otsuses ettetoodud kaalutlusist (Riigikohtu ts. osak. toim. nr. 194—1926. a.).

Pärandusmaksu võtmine sihtvaranduste pealt.

Surnud Alvil-Friedrich Hirschfeldt'i testamendi järele peab testamendi pärija muu seas välja maksma Tartu Jaani kirikule 10 000 marka tingimisega, et see kapital puutumata seisaks ja tema protsentidest iga aasta vastav osa tarvitatud saaks tema, Hirschfeldt'i, vanal Jaani kiriku surnuaial asuva matuseplatsi korrashoidmiseks. Selle korralduse põhjal ei omanda Jaani kirik mingit varandust. Ei kapital ega protsendid lähe üle tema omanduseks. Kapital peab seisma puutumata ja protsendid peavad äratarvitatud saama testamendi tegija enese huvides. Et siin varanduse tasuta üleminekul ei sünni pärandusmaksu seaduse § 1. mõttes, siis ei olnud ka kohtupalatil, — vastupidi kaebaja, otsekoheste maksude peavalitsuse arvamisele — seaduslist alust tähendatud kapitali pealt pärandusmaksu võtta. Pärandusmaksu-seaduse § 2. p. 6 põhjal vabastatakse pärandusmaksust varandused, mis lähevad heategevusliikude asutuste heaks, s. o. niisuguste asutuste heaks,

mille eesmärgiks on inimeste elu ja tervise alalhoidmine (v. Vene senati tsiv. kass. depart. otsus 1915. a. nr. 57). Eeltoodud seaduse määrus on sihitud üksnes selle peale, et väärtused, mis tasuta määratakse heategevuse otstarbeks, ei saaks vähendatud riigikassa kasuks võetava pärandusmaksu läbi. Riik loobub oma fiskaalsetest huvidest heategevuse ülesannete kasuks, ärarippumata sellest, kas vastava ülesande teostamine pannakse juba olemasoleva heategevusliku asutuse peale, või usaldatakse uue kätte, mille asutamine veel peab sündima vastavalt testamendi tegija tahtmisele (Vene senati tsiv. kass. depart. otsus 1912. a. nr. 113). Surnud Hirschfeldt'i testamendi järele peab testamendijärgne pärija muu seas välja maksma üliõpilaste korporatsiooni „Fraternitas Akademika“ endiste liikmete (vilistlaste) seltsile 150 000 marka tingimisega, et see kapital seisaks puutumata ja tema protsendid igal poolaastal tarvitataks abirahaks ühele puudustkannatavale, edasipüüdvale, täieõiguslise frater akademikus'ele, testamenditegija Hirschfeldt'i võitluses kodumaa eest langenud poja, frater akademikus Heinrich Hirschfeldt'i mälestuse ja nime kestvaks tegemiseks. Selle korralduse eesmärk on silmapaistvalt heategevuslik, puudustkannatavale üliõpilasele abiks olla ja teataval määral katta tema ülevalpidamiseks tarvis minevaid kulusid, kuna tähendatud korralduse teostamine pannakse nimetatud korporatsiooni endiste liikmete seltsi juures ellukutsutava asutuse peale. Seega kuulub mainitud heategeliseks otstarbeks määratud kapital pärandusmaksu seaduse § 2. p. 6 all ettenähtud varanduste hulka ja on kui niisugune kohtupalati poolt täitsa õigesti vabastatud pärandusemaksust. Õigesti on kohtupalat ka toiminud pärandusmaksust vabastades Tartus asuvat kinnisvara, mis üle läheb Tartu linnale „leitud laste kodu sisseseadmiseks ja ülevalpidamiseks“ s. o. heategeliku asutuse ellukutsutamise otstarbeks (pärandusmaksu sead. § 2. p. 26.). Neil põhjustel tuleb otsekoheste maksude pea-

valitsuse kassatsiooni kaebus tagajärjeta jätta surnud Hirschfeldt'i eelpool tähendatud korralduste kohta käivas osas. Mis puutub teistesse, Alvil Hirschfeldt'i testamendis eraisikutele määratud legaatisesse, siis oleks kohtupalat pidanud nende suhtes pärandusmaksu seaduse § 5. ja 21. juhatusel järele katsuma, kas need legaadid kuuluvad pärandusmaksu alla, ja jaataval korral kindlaks määrama iga ühe legaadi pealt võtta tuleva pärandusmaksu summa suuruse ühes maksmise korra ja tähtajaga. Seda tegemata jättes on kohtupalat rikkunud pärandusmaksu-seaduse § 5. ja 21., millepärast ka tema otsus vastavas osas jõusse ei või jääda (Riigikohtu ts. osak. toim. nr. 329.).

Asja uuesti läbivaatamise palve.

Tartu-Võru rahukogu oli 6/XI 1925. a. otsustanud Peeter, Jaan ja Mari Sillingit ja Pauline Jeppet välja tõsta Jakob Tromp'i nõudmise peale Aakre asunduse krundil nr. 59 olevatest hoonetest. See otsus astus seadusejõusse. Seda otsust palub Peeter Silling rahukogule tagasi saata asja uueks läbivaatamiseks järgmistel põhjustel: Rahukogu otsuse aluseks oli nõudja Jakob Tromp'i ja põllutööministeeriumi vahel sõlmitud ostu-müügi leping hoonete kohta, mis asuvad Aakre asunduse krundil nr. 59. Pärast rahukogu otsuse tegemist sai see ostu-müügi leping Peeter Silling'i kaebuse peale riigikohtu administratiiv-osakonna otsusega tühistatud 18/21 XII 1925. a., missugust otsust kui uue asjaolu ilmsiks tulekut Peeter Silling palub arvesse võtta. Riigikohus leiab Peeter Silling'i palve rahuldamisväärilise olevat. Asjatoimetusest on näha: 1) et rahukogu otsus 6/XI 25. a. põhjeneb põllutööministeeriumi määrusel 14/III 25. a., millega kinnitati hoonete ostu-müügi leping; 2) et riigikohtu administratiiv-osakond oma otsusega 18/21/XII 25. a. tühistas selle määruse ja saatis asja põllutööministeeriumile tagasi uue määruse tegemiseks. Neid asjaolusid arvesse võttes ja silmas pidades, et asja uueks arutamiseks pööramine uue

asjaolu ilmsiks tuleku tagajärjel on lubatud siis, kui ettetoodud asjaolu ei olnud palujal teada asja otsustamise ajal kohtus ja on ilmsiks tulnud peale otsuse tegemist, mille tühistamist paluja taotab. Peale selle peab tähendatud uus, ilmsiks tulnud asjaolu olulise tähtsusega olema tehtud kohtuotsuse peale selle muutmise mõttes paluja kasuks. Riigikohus leiab, et kõik need tingimused on käesoleval korral olemas. Riigikohtu administratiiv-osakonna otsust 18/21/XII 25. a. ei olnud veel olemas, kui Tartu-Võru rahukogu 6/XI 25. a. oma otsuse tegi. Teiseks on ilmsikloomatu, et otsus 18/21/XII 25. a. rahukogu otsuse peale võib mõjuda tema muutmise mõttes paluja kasuks, sest tühistatud ostu-müügi leping ei või nõudja Tromp'i õiguste lähtekohaks olla (Riigikohtu ts. osak. toim. nr. 619 — 1926. a.)

Vaidlus testamendijärgse ja seadusejärgse pärija vahel päranduse vara valdamise ja kasutamise suhtes.

Asja toimetusest on näha: 1) et Anna Jantson omas nõudepalves palus ärakeelata Kristjan ja Juuli Markson'itele surnud Karl Jantson'ist järele jäänud maja ja maa kasutamist, neid sealt majast ja maa pealt välja tõsta ning nendelt kahjutasu välja mõista 600 marka kuus, arvates Karl Jantson'i surmapäevast kuni kostjate väljaõstmise päevani; 2) oma nõudmist põhjendab Anna Jantson sellele asjaolule, et temal, kui surnud Karl Jantson'i lesel, B. E. S. § 1825. põhjal pärandusjätja vara valitsemise ja kasutamise õigus on kuni selle vara jagamiseni; 3), et kostjad nõudmise vastu vaidlevad sel alusel, et nemad Karl Jantson'i testamendi järele pärijad on, kusjuures nad esitasid ärakirja Pärnu 1. jaosk. rahukohtuniku määrusest 6. III 25. a., millega otsustatud surnud Karl Jantson'i kirjalik kodune testament 19. VI 1922. a. täitmisele kinnitada; ning 4) et rahukogu on leidnud, et mainitud määruse ärakiri iseenesest midagi ei tõenda, sest sellel puuduvat märkus seadusejõusse astumise üle

ja ei olevat temast näha, milliseid määrusi testament eneses sisaldab. See rahukogu kaalutlus ei õigusta kostjate vastuvaidluse tagajärjeta jätmist ja nõude rahuldamist nõudja kasuks. Balti tsiviilõiguse § 1701. põhjal on testamendijärgne pärimine eesõigustatud seisukorras seadusejärgse pärimise ees. Järjekult onoleb käesoleval korral asja äraotsustamie testamendi seadusejõusse astumisest ja testamendi sisust. Leidis rahukogu, et surnud Karl Jantson'i testament on olemas ja rahukohtuniku määrusega juba täitmisele kinnitatud, olgugi, et see määrus veel seadusejõusse ei olnud astunud, siis pidi rahukogu asjatoimetuse ts. kp. s. § 69. p. 2. kohaselt seisma panema, kuni tähendatud määruse seadusejõusse astumiseni või selle tühistamiseni seaduses ettenähtud korras. Testamendis tehtud korralduste sisu, kui olulise tähtsusega fakti väljaselgitamiseks oleks kohus pidanud kostjatele tähtaega määrama, ts. kp. s. § 82¹. põhjal. Vastupidiselt toimides on rahukogu oluliselt rikkunud ts. kp. s. § 69. p. 2. ja § 82¹., millepärast tema otsus jõusse ei või jääda (Riigikohtu ts. osak. toim. nr. 392 — 1926. a.).

Kas võib maaomanik, kelle maapinnal asuvad kostja päralt olevad hooned, kostja väljatõstmist nõuda neist hoonetest, kui ta hoonete eest tasu ei taha maksta ega ka kostjal ei luba hooned ära viia?

Riigikohus leiab, et kohtupalat jättes nõudja apellatsiooni kaebust kostjate väljatõstmise asjus nende päralt olevatest hoonetest tagajärjeta, ei ole mitte rikkunud Balti tsiviilõiguse § 771—776. Nende paragrahvide üldmõtte järele ei ole kostjad kohustatud nende poolt ehitatud ehk nende päralt olevatest ehitustest enne välja minema, kui maaomanik ehituste eest tasu on maksnud. Kui chitused aga vajalikud ei olnud ja tasu alla ei käi, võib maaomanik tasumaksmisest loobuda ja hoonete maha lõhkumist ja äravedamist nõuda. Seda viimast, s. o. hoonete ärakoristamise

nõuet, ei ole nõudja mitte tõstnud, millepärast ka kohtupalat õigustatud oli nõudja apellatsiooni järelduseta jätta ja rahukogu otsust kinnitada (Riigikohtu tsiv. osak. toim. nr. 295 — 1926. a.).

Viljandi käsitööliste seltsi (Felliner Handwerker-Verein) asi.

Viljandi-Pärnu rahukogu jättis tagajärgjate Viljandi käsitööliste seltsi esimche ja voliniku Friedrich Verncke erakaebuse Viljandi-Pärnu kinnistusjaoskonna ülema otsuse peale 10. jaanuarist 1915. a., millega mainitud seltsile kuuluva ja Viljandis krep. nr. 174 all asuva kinnisvara peale obligatsioonide ingrosseerimise palve tagasi lükati. Oma äraütlevat otsust põhistab rahukogu sellega, et ettepanud tõendustega ei olevat kinnitatud, et 12. jaanuaril 1920. a. rahukogu määrusega seltside ja ühisusle registrisse sisse kantud käsitööliste selts (Felliner Handwerker-Verein) oleks sama selts, mille põhikiri 25. juulil 1867. a. kinnitatud. Rahukogu leiab nimelt, et kinnistamist paluv selts notariaalseaduse § 340 p. 2. täitnud ei olevat. Rahukogu otsuse peale andis Viljandi käsitööliste seltsi volinik kassatsiooni kaebuse riigikohtusse. Riigikohus leiab, et see kassatsiooni kaebus rahuldada tuleb. Kassaator tähendab õigusega, et rahukogu on arvesse võtmata jättnud asjas leiduva registreerimise akti nr. 190 — 1924. a., millest selgub, et registreerimise palves taolati Viljandi käsitööliste seltsi registreerimist, mis asub „Viljandi linnas, Projekti uulitsas omas majas“. Selles palves on registreeritav selts täpsalt ja üksikasjaliselt äratähendatud. Kuigi mõeldav on, et ühes majas asuvad kaks ühenimelist seltsi, on võimata, et üks ja sama maja kuulub mõlemale seltsile tervikuna ühel ja samal ajal (B. E. S. § 927, märkus 3.). Edasi on registreerimise palvele juurde lisatud ja selle aluseks pandud

25. juulil 1867. a. kinnitatud Viljandi käsitööliste (Handwerker-Verein) seltsi põhikirja ilma mingi muudatuseta, millist põhikirja ja selle alusel töötavat seltsi sel viisil palutaksegi registreerida. Kui selles põhikirjas palujate poolt pärastiselt tehakse väikseid muudatusi, millel olulist tähtsust ei ole, siis stunnib see Viljandi-Pärnu registreerimise osakonna nõudel, vastavalt „Riigi Teat.“ nr 18. — 1919. a. ilmunud seaduse § 11. eeskirjadele ja vene rublade ümbernimetamisega Eesti markadeks. Et põhikirja endiseks jääb on näha juba sellest, et isegi tema veneaegne kinnitamise märkus 25. juulist 1867. a. jääb põhikirjal püsima. — Ei saa nõus olla rahukogu arvamisega, et 1867. a. asutatud seltsi registreerimine ei ole maksev sellepärast, et seda ei palunud kohe algusest peale seltsi peakoosolek ehk ka eestseisus terves koosseisus. Seltsi peakoosolek on ikkagi kinnitanud, olgugi pärastiselt, et 28. juulil 1867. a. ja 12. jaanuaril 1920. a. registreeritud selts on üks ja sama selts. Et aga, nagu eelpool näidatud, 12. jaanuaril 1920. a. registreeriti vana selts ja mingit uut seltsi ei sündinud, siis teotses ja võis teotseda 14. detsembril 1923. a. sama vana 28. juulil 1867. a. kinnitatud selts. Kassaator tähendab siinjuures õigusega, et kuigi vana seltsi registreerimist Viljandi-Pärnu rahukogu poolt 1920. aastal puudulikult toimetati, see on, vastu võeti registreerimise palve selleks mitte õigustatud isikute käest, siis ei ole keegi registreerimise otsuse peale 12. jaanuarist 1920. a. kaevanud. See otsus on seadusejõusse astunud ning ts. kp. s. § 893. põhjal kohustav Viljandi-Pärnu kinnistusosakonnale ja rahukogule. Kõigil neil põhjustel ei või rahukogu otsus, kui vastolus seisev notariaal-seaduse § 340. p. 2. ja ts. kp. s. § 893-ga, jõusse jääda (Riigikohtu ts. osak. toim. nr. 439 — 1926. a.).

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Aia tän. nr. 35.

Tellimise hind: 450 mk. aast. (8 nummert).
Üksik nummer 60 mk.